

ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ VE BARIŞ İNŞASI
DÜNYA DENEYİMLERİ SERİSİ

1

Monarşiden Demokrasiye Doğru: **NEPAL'DE İÇ SAVAŞ ve BARIŞ İNŞASI**

Melike BİSİKLETÇİLER

ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ VE BARIŞ İNŞASI
DÜNYA DENEYİMLERİ SERİSİ
1

Monarşiden Demokrasiye Doğru:
NEPAL'DE İÇ SAVAŞ ve
BARIŞ İNŞASI

Melike BİSİKLETÇİLER

DIYARBAKIR SİYASAL VE SOSYAL
ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜYA DIYARBEKİRÊ BO
LÊKOLİNEN SİYASÎ Û CIVAKÎ

DIYARBAKIR INSTITUTE FOR POLITICAL
AND SOCIAL RESEARCH

Çatışma Çözümü ve Barış İnşası Dünya Deneyimleri Serisi - 1
Monarşiden Demokrasiye Doğru: NEPAL'DE İÇ SAVAŞ ve BARIŞ İNŞASI

DİSA YAYINLARI

Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (DİSA)

Yazar: Melike Bisikletçiler

Proje Danışmanı ve Araştırma Direktörü: Cuma Çiçek

Redaksiyon: Mustafa Çevikdoğan

Grafik Tasarım: Feyza

Kapak Fotoğrafı: Kerensa Pickett / Unsplash

Yayın Tarihi: Aralık 2020

ISBN: 978-605-5458-42-3

Copyright © Aralık 2020

Bu yayının tüm hakları saklıdır.

Yayının hiçbir bölümü Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün (DİSA) izni olmadan çoğaltılamaz.

Tel: 0 412 228 14 42 **Faks:** 0 412 224 14 42 / www.disa.org.tr / disa@disa.org.tr
facebook.com/disadiyrbakir / twitter.com/disadiyrbakir

“Monarşiden Demokrasiye Doğru: Nepal’de İç Savaş ve Barış İnşası” başlıklı bu çalışma Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (DİSA) Adalet ve Barış İnşası Araştırma Programı çerçevesinde, **“Çatışma Çözümü ve Barış İnşası Dünya Deneyimleri Serisi Projesi”** kapsamında Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği’nin desteğiyle yapılmıştır.

Çalışmada yer alan görüşler, DİSA ve Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği’nin görüşleriyle örtüşmeyebilir.

Melike Bisikletçiler, Mardin’de yaşıyor. Lisans eğitimini Doğu Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamladı. Sussex Üniversitesi İnsan Hakları bölümünden yüksek lisans derecesini aldı. Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı, Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği gibi kurumlarda çalıştı. Diyarbakır Sanat Merkezi’nde proje koordinatörü olarak görev yaptı. Şûjin gazetesi için dünya haberleri hazırladı. Zaman zaman Sol Haber, Yeni Yaşam, Gazete Karınca gibi çeşitli gazetelerde köşe yazıları yazıyor. Toplumsal cinsiyet, azınlık hakları gibi konularla ilgileniyor. İnsan hakları aktivisti.

DİSA, siyaseten bağımsız, çoğulcu bir araştırma enstitüsü olarak 8 Mart 2010 tarihinde Diyarbakır’da kurulmuştur. Enstitümüz çalışmalarını 4 araştırma programı ekseninde yürütmektedir: (1) Anadili ve Pedagoji Araştırma Programı, (2) Adalet ve Barış İnşası Araştırma Programı, (3) Diyarbakır İçin Sürdürülebilir Yaşam ve Mekân Araştırma Programı ve (4) Diyarbakır için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Araştırma Programı.

DİSA, araştırma programları kapsamındaki alanlarda araştırmacılar için bir merkez işlevi görmeyi, toplumun sosyal ve siyasal gelişiminin önünü açacak araştırmalar yaparak geleceğe yönelik politikaların oluşturulmasına birinci elden, nesnel ve saha çalışmasına dayalı bilgi temelinde katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

DİSA, farklılıkların barış içinde bir arada var olmalarını mümkün kılan eşitlikçi toplumsal dayanarlılığın artması ve diyalogun gelişmesi amacıyla araştırmalar yayımlayarak ilgililerin dikkatine sunmakta; konferans, sempozyum, panel, çalıştay, atölye ve raporlar aracılığıyla bilgi paylaşımına katkı sağlamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Giriş	9
1. Sosyo-Politik ve Sosyo-Ekonomik Yapı	10
2. Tarihsel Arka Plan	15
3. Çatışmanın Temel Aktörleri	20
Nepal Komünist Partisi	21
Nepal Polisi ve Silahlı Polis Gücü	23
Nepal Kraliyet Ordusu	23
Kral	24
Yedi Partili İttifak	24
Sivil Toplum Örgütleri	25
Medya	25
Hindistan	26
Birleşmiş Milletler Nepal Misyonu	27
4. Temel Çatışma Alanları ve Nedenleri	28
5. Çatışmanın Kısa Tarihsel Gelişimi	35
Uzun Süreli Halk Savaşı	36
Nepal Kraliyet Ordusu'nun Çatışmalara Dahil Olması	37
Artan İnsan Hakları İhlalleri	38
Jana Andolan II: İkinci Halk Hareketi	39
Madhesi: Etnik Çatışma Potansiyeli	40
Yerinden Edilen Kişiler, Zorla Kaybetme ve Can Kayıpları	40
6. Müzakere Süreçleri	43
Birinci Müzakere Süreci	44
İkinci Müzakere Süreci	44
Kraliyet Darbesi ve İkinci Halk Hareketi	46
Barışa Giden Yol	46
Barış Sürecinde Ortaya Çıkan Zorluklar	47
Silansızlanma ve Güvenlik Sektörü Reformu	48
Kadın Gerillalar	49
Çocuk "Savaşçılar"	50
Barış ve Yeniden İnşa Bakanlığı	50
Sonuç ve Değerlendirme	51
Kaynakça	55
İlgililer İçin Temel Kaynak Önerileri	59
Kronoloji	60
Fotoğraf Dizini	64

ÖNSÖZ

Nepal'deki devlet-içi çatışmaları ve barış sürecini konu alan elinizdeki çalışma, Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün (DİSA), Adalet ve Barış İnşası Araştırma Programı çerçevesinde başlattığı "Çatışma Çözümü ve Barış İnşası: Dünya Deneyimleri Serisi" projesinin ilk raporunu oluşturuyor.

DİSA olarak, çatışma çözümü ve barış inşası konusunda dünya deneyimlerine ilişkin bilgi üreterek Türkiye'de Kürt meselesinin barışçıl, demokratik yollarla çözümüne katkı sunmayı amaçlıyoruz. Söz konusu seriyle sivil toplum aktörleri başta olmak üzere, çatışma çözümü ve barış inşası konusunda çalışan bireysel ya da kolektif aktörlerin, farklı zaman ve mekânlarda meydana gelen vakalar hakkındaki temel bilgilere erişimine yardımcı olmak istiyoruz.

Projeyle ayrıca çatışma çözümü ve toplumsal barış inşası alanında akademik çalışmaların yapılmasını teşvik etmeyi ve genç araştırmacıları desteklemeyi arzuluyoruz. Zira Kürt meselesi Türkiye'de binlerle ifade edilen can kayıplarına, milyonlarla ifade edilen zorla yerinden etmelere, çok ağır ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlara neden olmasına rağmen, çatışma çözümü ve toplumsal barış inşası alanında çalışan akademisyen sayısı birkaç kişiyi geçmiyor.

Elinizdeki çalışma, Nepal Devleti ile Nepal Komünist Partisi - Maoistler arasında 1996-2006 arasında yaşanan iç savaşı ve barış sürecini ele alıyor. Güney Asya'da, Çin ve Hindistan arasında bulunan Nepal'de meydana gelen çatışmalarda etnik ve sınıfsal dinamiklerin iç içe geçtiği görülmüyor. Monarşiden demokrasiye geçiş çatışmasının ana dinamiğini oluştururken ülkedeki sınıfsal, etnik, dinî ve toplumsal cinsiyet temelli sorunlar iç savaşın formasyonunu doğrudan belirliyor. Nitekim Nepal Komünist Partisi - Maoistler söz konusu ayrımları ve bu alanlarda yaşanan eşitsizlikleri toplumsal mobilizasyonun kaynakları olarak değerlendiriyor ve bu eşitsizliklere işaret eden bir siyaset inşa ediyor. Nitekim bu çoklu siyaset, komünistlerin farklı alanlarda eşitsizliklere maruz kalan geniş kesimler nezdinde destek görmesini sağlıyor.

Nepal vakası, muhalif partiler ile isyancı komünistlerin ortaklığıyla monarşinin yıkıldığı ve ardından yeni hükümeti oluşturan partiler ile isyancıların müzakere edip barışı sağladığı özgün bir deneyim. Kraliyet darbesiyle siyasi partilerin hükümetten düşürülmesi ve kralın yönetimi ele alması sonucu yedi siyasi parti önce kendi aralarında bir ittifak oluşturup daha sonra Nepal Komünist Partisi - Maoistler'le işbirliği yaparak monarşiye son verecek halk ayaklanmasına öncülük ediyor.

Toplumsal cinsiyet Nepal vakasını özgün kılan bir diğer önemli meseledir. Sınıfsal ve etnik ayrımlar ile kast sisteminin getirdiği eşitsizlikler en fazla kadınları etkilemiştir. Nitekim Nepal iç savaşının, barış sürecinin ve sonrasının formasyonunda toplumsal cinsiyet önemli dinamiklerden biri olarak işlev görmüştür. Farklı eşitsizliklere aynı anda hitap eden Nepal Komünist Partisi - Maoistler kadınları mobilize etmekte oldukça başarılı olmuş ve silah güçleri içerisinde kadın savaşçı oranını dikkate değer düzeyde artırabilmiştir. Yine barış süreci sonrası geçici hükümetin kuruluşunda politik mekanizmalar oluşturulurken %33 kadın kotası uygulanmıştır. Bununla beraber hem barış sürecinde hem de barış antlaşmasının uygulama aşamasında kadınların katılımı sınırlı kalmıştır.

Nepal vakasında dikkat çeken bir diğer önemli husus, hükümeti oluşturan siyasi partiler ile isyancılar arasındaki normatif benzerliğin ya da yakınlığın doğrudan barışı getirmede olduğu gerçeğidir. Nepal'de komünistler, çatışmaları sosyal demokrat bir parti olan Nepal Kongresi hükümetinin siyasi taleplerini kabul etmemeleri üzerine başlatmıştır. Yine çatışmaların ve insan hakları ihlallerinin en yoğun olduğu dönemde hükümette yine sosyal demokrat Nepal Kongresi bulunuyordu. Bu anlamda evrensel normlar bakımından komünistler ile sosyal demokratlar arasında bir yakınlık bulunmasına rağmen, bu durum barışı kolaylaştıran bir işlev görmemiştir.

Nepal'i özgün kılan bir diğer önemli husus silahsızlanma ve güvenlik sektörü reformu sürecidir. Silahlı isyancıların silahsızlandırılması ve orduya katılımı, Nepal ordu ve polislerinin reformuyla birlikte ele alınmıştır. Bununla birlikte bu alanlardaki reformlar barış sürecinde ana kriz konularının başında yer almıştır. Nihayetinde Nepal'de silahlı komünist isyancıların yaklaşık %91'i maddi destek alarak gönüllü emekli olurken %8,4'ü yeniden yapılandırılan Nepal ordusuna katılmıştır. Dikkate değer bir diğer önemli husus da yaklaşık altı yıl süren silahsızlanma sürecinde toplam 17.146 gerillanın neredeyse tamamının ya emekli olmuş ya da orduya katılmış olmasıdır. Buna karşın sadece altı kişi üçüncü seçeneği, eğitim ve meslek kurslarını kapsayan rehabilitasyon programına dahil olmayı kabul etmiştir.

Nepal'de monarşi yıkılıp yerine federatif ve çoğulcu bir siyasi yapıyı öngören yeni bir anayasa kabul edilmiştir. Bununla birlikte, barış antlaşmasından bu yana yaklaşık 15 yıl geçmesine rağmen demokrasi tam olarak inşa edilememiştir. Otoriterlikten demokrasiye doğru yol alan Nepal bugün hâlâ kusurlu demokrasilerle otoriter rejimler arasında duran melez bir rejimdir. Bu durum, iç savaşlarda ya da devlet-altı çatışmalarda silahlı çatışmaların sonlanması, siyasi uzlaşının sağlanması ve yasal düzenlemelerin yapılmasıyla sorunların bitmediğini gösteriyor. Uzun süre devam eden çatışmaların ve yarattığı toplumsal sorunların çözümü, on yılları bulan uzun vadeli ekonomik, sosyal ve siyasal dönüşümleri gerektiriyor. Siyasi uzlaşi kadar toplumsal yeniden inşayı da kapsıyor. Geçmişle yüzleşme, hakikatlerin ortaya çıkarılması, tazminat, silahsızlanma ve toplumsal entegrasyon, güvenlik sektörünün reformu, ekonomik ve sosyal gelişme, ekonomik kaynakların ve siyasi erkin yeniden paylaşımı gibi meseleler çoğu vakada ya göz ardı ediliyor ya da barış antlaşması içerisinde yer bulsa da uygulamada sınırlı ilerlemeler sağlanıyor. Nepal'de barış sürecinde "Barış ve Yeniden İnşa Bakanlığı" oluşturulmasına rağmen bu konularda sınırlı bir ilerleme sağlanmıştır.

Nepal vakası hem devlet içi çatışma süreci hem de barış inşası konusunda Kürt meselesi gibi devlet-içi çatışmaların çözümüne dair dikkate değer dersler içeren çarpıcı bir örnek oluşturuyor.

Cuma Çiçek

Kasım 2020, Diyarbakır

GİRİŞ

Çatışma Çözümü ve Barış İnşası Dünya Deneyimleri Serisi projesi kapsamında yazılan bu rapor bugüne kadar Türkiye’de çok fazla çalışılmamış olan Nepal örneğini inceliyor. Rapor kapsamında, 1996-2006 yılları arasında Nepal Komünist Partisi - Maoist (*Communist Party of Nepal-Maoist - CPN-M*) ve devlet güçleri arasında yaşanmış olan silahlı çatışmaya ilişkin sebep-sonuç ilişkisi kuralarak çatışmanın nedenleri, çatışma dönemi, müzakere süreci, silahsızlanma, çatışma süresince yaşanan insan hakları ihlalleri ve barış antlaşması sonrasındaki anayasal süreçler ele alınıyor. Raporun araştırma sürecinde Nepal’in özellikle 1950’li yıllar ve sonrasındaki yakın siyasi tarihi, çatışma dönemi, ateşkes ve müzakere süreçleri, yerinden edilme, zorla kaybetmeler ve federal anayasa tartışmalarına ilişkin akademik makaleler, kitaplar ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Uluslararası Kriz Grubu ve *Conciliation Resources* gibi uluslararası kurum ve mekanizmaların raporları incelendi. Raporda araştırma yöntemi olarak öncelik akademik makalelere verilirken, akademisyen ve araştırmacıların ortaya koyduğu makalelerin ve kitapların çeşitliliğine önem gösterildi.

Nepal örneğini genel olarak çatışma çözümü ve toplumsal barış inşasında önemli kılan en az dört nedenden bahsedilebilir. İlk olarak, Nepal’de sınıfsal bir çatışma yaşanmış olsa da ülkenin çok kimlikli yapısı ve çatışmanın etnik gruplara da sirayet etmesi vakayı özel kılıyor. İkinci olarak, Nepal çözüm sürecini görece başarılı geçirmiş olsa da halen etnik gruplar arasında krizler yaşanıyor ve çözümlenmemiş etnik meselelerin yeniden bir çatışmaya dönüşme ihtimali var. Üçüncü olarak, barış antlaşmasının akabinde yaşanan silahsızlanma süreci Birleşmiş Milletler gözetiminde gerçekleşmiştir. Son olarak bu, Nepal çatışma dönemi de dahil olmak üzere yaşanan ağır hak ihlallerine rağmen cezasızlık kültürünün yaygın olduğu bir vakadır.

Kürt meselesi bağlamında vakaya baktığımızda ilk altı çizilmesi gereken husus şudur: Nepal’deki çatışmanın nedenlerini oluşturan yapısal sorunların tam olarak ortadan kalkmamış olması çatışma süreci sonrasında etnik ve bölgesel krizlerin devam etmesine neden olmuştur. Nepal’de devletin uzun yıllar tek dil, tek din politikası uygulaması Kürt meselesi bağlamında vakayı önemli kılan bir diğer konu. İnişli çıkışlı yaşanan ateşkes ve müzakere süreçlerini incelemek, toplumun çeşitli kesimlerinin artan şekilde barış talebinde bulunması ve 2006 yılında imzalanan barış antlaşması sonrasındaki anayasal süreçler Nepal örneğini önemli kılıyor. Söz konusu vakaya dair incelemeler Kürt meselesinin çözümüne ilişkin dersler çıkarılabileceğini gösteriyor.

Rapor altı bölümden oluşuyor. Ayrıca Nepal deneyimine ilişkin tarihsel süreçleri içeren bir kronolojiye de ekte yer veriliyor. Birbirini takip eden bölümlerde sırasıyla Nepal’in sosyo-politik ve sosyo-ekonomik yapısına, çatışmanın arka planına, temel aktörlerine, çatışma alanı ve nedenlerine, çatışmanın tarihsel gelişimine ve müzakere süreçlerine detaylı olarak yer veriliyor. Rapor kapsamında tarafların beklenti ve pozisyonlarına, yine özellikle Hindistan’ın Nepal üzerindeki etkilerine, kast sisteminin ortaya çıkardığı sınıfsal sonuçlara değiniliyor. Nepal’in çok dilli ve çok kültürlü yapısında etnik, cinsiyete dayalı ve sınıfsal ayrımların birbiriyle kesiştiğini ve bu etkenlerin çatışma sürecine de yansıdığını belirtmek gerekiyor. Bu anlamda, Nepal örneği incelenirken mesele söz konusu kesişimleri içerecek şekilde geniş bir çerçeveden ele alınıyor.

1

Sosyo-Politik ve Sosyo-Ekonomik Yapı

Nepal, Güney Asya'da, hem nüfus hem de coğrafya bakımından iki büyük devlet olan Çin ve Hindistan arasında yer alan küçük bir ülke. 2011 yılındaki son nüfus sayımına göre 26,5 milyona yakın nüfusa sahip Nepal'de 125 kast/etnik grup ve 123 dil grubu bulunuyor. Nüfus yoğunluklarına bağlı olarak bunlar beş ana gruba ayrılabilir: Chettri/Bahun, Janajati, Terai bölgesinde yaşayan kastlar, Dalit ve Müslümanlar.¹ Nepal'in etnik ve dinî yapısı barındırdığı kast sistemi, azınlıklar, yerli halklar ve farklı dil grupları itibarıyla son derece karışıktır. Ülkede en yoğun nüfusa sahip olan Hindu'ların yanı sıra Budist, Müslüman, Hristiyan ve yerel dinlere mensup gruplar bulunuyor. İlerleyen bölümlerde de açıkça görüleceği üzere gerek devlet yapısı gerekse kast sistemi ve etnik kökene yönelik ayrımcılık yüzyıllar içerisinde yapısal sorunları ortaya çıkarmıştır.

1911 yılından bu yana her on yılda bir Merkez İstatistik Bürosu tarafından yapılan nüfus sayımı en son 2011 yılında gerçekleştirildi. 2011'deki nüfus sayımına göre ülke nüfusu 26.494.504 milyonken, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu 2021 yılı tahminlerine göre nüfusun 30,4 milyon dolayında olacağını belirtmektedir.² 2011 nüfus sayımına göre genç bir nüfusa sahip olan Nepal'in 2021 tahminlerine göre de yine genç bir nüfusa sahip olmaya devam edeceği öngörülmüyor.³ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı istatistiklerine göre ülkedeki okuryazarlık seviyesi (15 yaş ve üzeri) %59,6 oranında.⁴

Tablo 1 ve 2'de de görüleceği üzere Nepal'deki etnik yapı ile kast sistemi iç içe geçmiştir. Raporun ilerleyen bölümlerinde de sıkça karşımıza çıkacak olan Chettri ve Bahun (Brahmin) etnik grupları nüfusun ortalama %30'una tekabül eden üst kasta mensup gruplardır. Dinî açıdan ise ülkenin %81,3'ü Hindu dinine mensuptur. Takip eden bölümlerde tek dinin devlet tarafından desteklendiğini, Nepal'in dünyadaki tek Hindu devlet olarak kabul edildiğini ve barış antlaşması sonrasında bu olgunun seküler olarak değiştirildiğini göreceğiz.

2011 nüfus sayımına göre Nepal'de 123 anadil bulunuyor ancak sadece *Nepali* devletin resmî dili olarak kabul ediliyor. Nüfus sayımında öne çıkan diller ve oranları şöyle: *Nepali* %44,6, Maithali %11,7, Bhojpurî %6, Tharu %5,8, Tamang %5,1, Newar %3,2, Bajjika %3, Magar %3, Doteli %3, Urdu %2,6, Avadhi %1,9, Limbu %1,3, Gurung %1,2, Baitadeli %1, diğer %6,6.⁵

1 "Population Situation Analysis of Nepal Report 2017," United Nations Population Fund (UNFPA), 2, erişim 05.09.2020. <https://nepal.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Nepal%20Population%20Situation%20Analysis.pdf>

2 United Nations Population Fund, age.

3 United Nations Population Fund, age.

4 "Human Development Reports," Human Development Indicators, United Nation Development Program (UNDP), erişim 06.09.2020. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/NPL>

5 "The World Factbook," Central Intelligence Agency (CIA), People and Society, erişim 05.09.2020. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/np.html>

Tablo 1: Etnik Yapı

Hill Janajati (Newarlar dahil)	%22,2
Chettri kastları (Chettri, Thakuri, Sanyasi)	%19,2
Terai bölgesi, orta kastlar	%22,2
Bahun (Brahmin)	%12,7
Janajati (Terai bölgesi)	%8,6
Dalit*	%8,1
Dalit (Terai bölgesi)	%5,9
Newar	%5,0
Müslüman	%4,4

*Dalit (*untouchables*) kast sisteminin tamamen dışında ve en altta tutulan gruba verilen isim.

Tablo 2: Dinî Yapı

Hindu	%81,3
Budist	%9,0
Müslüman	%4,4
Kirant	%3,1
Hristiyan	%1,4
Diğer	%0,5
Belirtilmedi	%0,2

Kaynak: "The World Factbook," Central Intelligence Agency (CIA), People and Society, erişim 05.09.2020. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/np.html>

Nepal, 2015 yılında kabul edilen anayasaya göre yedi federal bölge ve 77 ilçeden oluşuyor. 2020 yılı tahminlerine göre ülkenin en büyük şehri olan başkent Katmandu'da 1,4 milyon dolayında kişi yaşıyor. Nepal'deki kent nüfusu ise %20,6 oranında olarak gösteriliyor.⁶ Ülke nüfusunun %40'ı

6 Central Intelligence Agency, age.

Hindistan sınırı boyunca yer alan Terai bölgesinde yaşıyor.⁷ Bu oranlar ülkedeki kırsal nüfusun yoğunluğunu ve ilerleyen bölümlerde ele alınacak olan Terai bölgesinin siyaseten önemini gösteriyor.

Nepal denize sınırı olmayan, güneyinde Hindistan ve kuzeyinde Çin ile komşu olan ve bu iki büyük ülke arasında yer alan bir ülke. Ülkenin yüzölçümü 147,181 km2 olmakla birlikte dünyanın en yüksek noktası olarak kabul edilen Everest Dağı Nepal sınırları içerisinde yer alıyor.⁸ Ülkenin kuzey bölgelerinde soğuk yazlar ve şiddetli kış mevsimi görülürken güneyinde tropikal yaz ayları ve ılıman kış mevsimi yaşanıyor.⁹ Bu anlamda, çeşitlilik arz eden coğrafi yüksekliklere ve iklim yapısına sahip.

Şekil 1: Nepal'in İdari Haritası

Kaynak: Nations Online Project, Administrative Map of Nepal, erişim 14.10.2020. <https://www.nationsonline.org/onenworld/map/nepal-administrative-map.htm>

Rana rejiminden sonra uzun yıllar *panchayat* (1960-1990) ve anayasal monarşiyle yönetilen Nepal'deki monarşi 2006 yılında CPN-M ve Nepal hükümeti arasında imzalanan Kapsamlı

7 Tafadzwa Pasipanodya, "A Deeper Justice: Economic and Social Justice as Transitional Justice in Nepal," International Journal of Transitional Justice 2/3 (2008): 381.

8 "Summary Basic Data," EIU, erişim 08.09.2020. <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1910066174&Country=Nepal&topic=Summary&subtopic=Basic+data>

9 Central Intelligence Agency, age.

Barış Antlaşması (*Comprehensive Peace Agreement - CPA*)¹⁰ sonrasında ortadan kalkmıştır. Ulusal meclis ve temsilciler meclisi olmak üzere iki meclisli bir yapıya sahip olan Nepal'in resmî adı Federal Demokratik Nepal Cumhuriyeti'dir.¹¹ Uluslararası Demokrasi Endeksi'ne göre Nepal, ülkeler arasında demokrasi açısından 92. sırada yer alıyor. Uluslararası Demokrasi Endeksi'nin 60 gösterge baz alınarak 0-10 arasında puanladığı ülkeler arasında Nepal 2006 yılına kadar 3,42 puanla otoriter rejimler arasında yer alıyordu. İlerleyen yıllarda demokratikleşmeye dönük bir ilerleme sağlandı. Demokrasi skoru 2016 yılında 4,86, 2019 yılı itibarıyla da 5,28 olarak hesaplanan Nepal, otoriter rejimler ile kusurlu demokrasiler arasında melez rejimler (*hybrid regime*) kapsamında konumlandırılıyor.¹²

2018 yılında kişi başına düşen gayrisafi milli gelir 2.748 dolardı. 2018 yılı İnsani Gelişme Endeksi'ne göre 189 ülke arasında 147. sırada olan Nepal dünyanın fakir ülkeleri arasında yer alıyor.¹³ İnsani Gelişme Endeksi puanı 0.579 olarak hesaplanan ülke, Sri Lanka ve Afganistan arasında yer alıyor ve dördüncü kategori (çok yüksek, yüksek, orta, düşük) içerisinde orta seviye gelişmiş ülkeler arasında sınıflandırılıyor.¹⁴ Aynı zamanda Gini katsayısında 32,8 oranıyla gelir adaletsizliğinin yüksek olduğu ülkeler arasında yer alıyor. Gayrisafi milli hasıladan en yüksek pay alan %10'luk nüfusun en az pay alan %40'lık nüfusa oranı olan *palma oranı* 1,3, en zengin %20'lik nüfusun gelir ortalamasının en fakir %20'lik nüfusa oranı olan *quintile oranı* ise 5,0 seviyesindedir.¹⁵ Nepal'deki kast sistemi ülkedeki yoksulluğu artıran faktörlerden biridir ve çatışma sürecinde de öne çıkan konular arasında yer almıştır.

10 "Comprehensive Peace Agreement," UN Peacemaker, erişim 13.10.2020. Agreement, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/NP_061122_Comprehensive%20Peace%20Agreement%20between%20the%20Government%20and%20the%20CPN%20%28Maoist%29.pdf

11 "Summary Political structure," EIU, erişim 08.09.2020. <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1940066177&Country=Nepal&topic=Summary&subtopic=Political+structure>

12 "The Economist Intelligence Unit's Democracy Index 2019," EIU, erişim 08.09.2020. <https://infographics.economist.com/2020/democracy-index-2019/>

13 United Nations Development Programme, age.

14 "Human Development Report 2019 Inequalities in Human Development in the 21st Century, Briefing note for countries on the 2019," UNDP, erişim 09.09.2020. http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/NPL.pdf

15 United Nations Development Programme, age.

The background of the page is a photograph of a Tibetan Buddhist stupa. The stupa is covered in numerous colorful prayer flags (yellow, orange, red, and green) that are fluttering in the wind. The structure of the stupa is made of stone or brick, and at its base, there are large, stylized painted eyes, a common feature in Tibetan Buddhism. The overall scene is set against a clear blue sky.

2

Tarihsel Arka Plan

14. yüzyılda Hindistan'dan göç ederek Gorkha'ya yerleşen Rajputs kasti mensupları tarafından Nepal'deki monarşinin temelleri atılır. Göç sonrasında Şah Hanedanlığı kendilerini güvenceye almak için Himalayaların yüksek tepelerine yerleşerek krallık kurmuştur. Şah hükümdarı Prithvi Narayan, Katmandu Vadisi'ni 1769 yılında ele geçirerek Nepal'in üniterleşme sürecini başlatmıştır. Nepal, Prithvi Narayan ve halefleri tarafından zaman içerisinde birleştirilen bir ülkedir.¹ Şah Hanedanlığı'nın kurduğu krallık, İngiliz Doğu Hindistan Şirketi ve Nepal arasında yaşanan Anglo-Nepal Savaşı (1814-1816) sonrasında toprak kaybetmeye başlamış ve 1857 yılına kadar varlığını kuzeyde Tibet ile güneyde İngiliz sömürge toprakları arasında sürdürmeye devam etmiştir. 1846 yılından itibaren özellikle 1857 yılında yaşanan isyan sonrasında İngiliz İmparatorluğu Rana Hanedanlığı'nı desteklemiş ve İngiltere'nin desteğiyle Rana ailesi ülkeyi 1951 yılına kadar idare etmiştir. Nepal, İngiliz sömürgesi olmamış ancak Rana rejimi İngiliz İmparatorluğu'ndan destek almıştır. İngiltere'nin Hindistan'dan çekilmesiyle birlikte, özellikle 1947 ve sonrasında Rana rejimi İngiliz İmparatorluğu'nun desteğini kaybetmiş ve 1951 yılında Şah Hanedanlığı'ndan Kral Tribhuvan'ın siyasi partilerle birlikte yönetime geçmesiyle tiranlık olarak adlandırılabilir bu dönem sona ermiştir.

1951-1960 arasında Nepal'de monarşi varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Ancak sosyal demokrat bir parti olan Nepal Kongresi 1951-1955 yılları arasında hükümet kurmuştur. O yıllarda kralın anayasal meclis seçimleri için söz verdiği karma bir sistem mevcuttu. 1955 yılında Mahendra, babası Kral Tribhuvan'ın yerine geçmiş ve gittikçe katılaştan monarşik bir sistem uygulamaya başlamıştır. 1959'da meclis için seçimler yapılmış ve Nepal Kongresi seçimlerde yüksek oy almıştır. Ancak Kral Mahendra 1960 yılında -seçimlerden 18 ay sonra- parlamentoyu feshetmiştir.² Parlamantonun feshedildiği süreçte kabine üyelerinin tümü ve siyasi parti çalışanlarından pek çok kişi tutuklanmış, siyasi partiler yasaklanmıştır.³

Nepal'in 20. yüzyılın ikinci yarısındaki siyasi tarihi özellikle monarşi ve anayasal meclisle yönetilme arasındaki fikir ayrılıkları ve çekişmelere sahne olmuştur. Nepal'deki çatışmanın nedenlerinden biri olan monarşi-demokrasi tartışması zaman içerisinde de çatışmaya dönüşmüştür.

1960 sonunda Kral Mahendra tüm yetkileri kendisinde toplayarak Hindu monarşisinin öne çıkarıldığı *panchayat*⁴ sistemini Nepal'de uygulamaya başlamıştır. Örneğin 1962 anayasasında, Nepal'in çok dinli yapısına rağmen devletin resmî dininin Hindu olduğu kabul edilmiş⁵ ve bu durum 1990 anayasasında da devam ettirilmiştir.

1 Louis Hayes, "The Monarchy and Modernization in Nepal," *Asian Survey* 15/7 (1975): 619-620.

2 L.S. Baral, "Nepal's Apprenticeship in Democracy 1951-1960," *India Quarterly* 27/3 (1971): 185.

3 Narayan Khadka, "Crisis in Nepal's Partyless Panchayat System: The Case for More Democracy," *Pacific Affairs* 59/3 (1986): 430-431.

4 Panchayat köy, ilçe, bölge ve ulusal şeklinde hiyerarşik yapılardan oluşan politik sistemi ifade ediyor. Güney Asya ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Nepal'de, 1960-1990 yılları arasında partisiz bir sistem olarak kralın mutlak yetkileri çerçevesinde varlığını sürdürmüştür.

5 Seira Tamang, "The politics of conflict and difference or the difference of conflict in politics: the women's movement in Nepal," *Feminist Review* 91/1 (2009): 64.

Nepal'de siyasi partilerin yasaklandığı 1960-1990 yılları arasında, Nepal Kongresi ve Nepal Komünist Partisi başta olmak üzere öğrenciler, öğretmenler, entelektüeller ve barolar *panchayat* sistemine karşı çıkmışlardır. 1979'da öğrencilerin düzenlediği bir gösteri ülke genelinde *panchayat* sistemine karşı kitlesel protestolara dönüşmüş ve Kral Mahendra'nın halefi olan Kral Birendra'yı referanduma gitmeye zorlamıştır. 1980'de yapılan referandumda Nepal toplumuna mevcut *panchayat* sisteminin restore edilmesi veya çok partili sisteme geçilmesi şeklinde iki seçenek sunulmuştur. Referandum sonuçları yaklaşık iki hafta sonra açıklanmış ve %9 farkla *panchayat* sisteminin restore edilmesi şeklinde deklare edilmiştir. Siyasi partiler sonuçları "beklenmedik" şeklinde yorumlamış ve bazıları kabul etmemiş olsalar da toplumsal anlamda bir reaksiyon gelişmemiştir. Referandum sonrasında da restore edilecek olan sistemde demokrasiyi savunan siyasi partiler ile monarşinin çıkarları arasındaki gerginlik sona ermemiştir. 1985'te yasaklı olan Nepal Kongresi barışçıl bir sivil itaatsizlik hareketi oluşturmuştur. Bu hareketin amaçları; demokrasiyi inşa etmek, demokrasi kültürünü geliştirmek ve sistemden kaynaklı halkın korkularını aşmak olarak özetlenebilir. Üç yüz bin kişiden fazla insanın imzasıyla krala yerel talepler adı altında bir dilekçe gönderilmiş ancak kraldan herhangi bir yanıt alınamamıştır. Bunun üzerine sivil itaatsizlik hareketi ülke genelinde eylemler düzenlemiş, bu eylemler sırasında binlerce parti çalışanı ve muhalif tutuklanmıştır.⁶

Referandum sonrasında geçen on yılda siyasi huzursuzluklar artmıştır. 1990'da demokratikleşme için hükümet karşıtı protestolar yaşanır.⁷ Nepal'in yakın dönem siyasi tarihine ilişkin önemli olaylardan biri olan *Jana Andolan I* (halk hareketi) olarak adlandırılan bu protesto ve grevler ülke geneline yayılır ve bu eylemler sonrasında kral, siyasi partiler üzerindeki yasağı kaldırmak zorunda kalır. 1990 protestoları sonrasında anayasal monarşi çok partili sistemle birlikte devam etmiştir. 1991'de yapılan seçimler sonrası Nepal Kongresi ve Nepal Komünist Partisi-Birleşik Marksist-Leninist Parti [NCP (UML)] koalisyon hükümeti kurulmuşsa da aralarındaki çekişmelerden ötürü kurulan hükümet devam edememiştir. 1991-1994 arasında Nepal Kongresi çoğunluk hükümeti olarak ülkeyi yönetmiş ve 1994-1995 arasında da NCP-UML

Nepal'in yakın dönem tarihine ilişkin önemli olaylardan biri olan Jana Andolan I (halk hareketi) sonrasında kral, siyasi partiler üzerindeki yasağı kaldırmak zorunda kalır.

6 Khadka, age., 440, 441, 443.

7 Nabiha Gul, "Question of Nepal: Political Instability and Maoist Insurgency," Pakistan Horizon 55/3 (2002): 30.

tarafından azınlık hükümeti kurulmuştur.⁸ 1995'te Başbakan Man Mohan Adhikari'nin istifası üzerine Nepal Kongresi, Ulusal Demokratik Parti ve Sadbhawana Partisi tarafından koalisyon hükümeti kurulmuştur.⁹

Önceki bölümde de belirtildiği üzere, Nepal yüzden fazla etnik grubun yaşadığı bir ülke ve yıllar içerisinde kast sisteminden de kaynaklı sınıfsal, bölgesel ayrımlar salt siyasi değil sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda da ayrımlara yol açmıştır. M. Lawoti, 1990-2002 dönemini dışlayıcı bir demokrasi olarak tanımlıyor ve azınlıkların dışlandığını ileri sürüyor. Chettri, Bahun, Thakuri ve Sanyasi etnik gruplarını üst kastlara mensup, elit, Hindu ve erkek olarak tanımlıyor ve bu grupların ülkeyi politik, siyasi, ekonomik anlamda domine ettiğini belirtiyor.¹⁰ Nepal'de bir yandan siyasi sistemin nasıl olacağına dair (monarşi-demokrasi) gerginlik devam ederken ve devamlı olarak hükümetler değişirken diğer yandan da ülkede etnik ayrımcılık ve sınıfsal sorunlar yaşanıyor.

D. Gellner, Rana döneminde toplumun ortodoks Hindu değerlerle şekillendirildiğinden bahseder.¹¹ Nepal'deki üst kastlar Rana rejimi sonrasında da ekonomik, siyasi ve bürokratik anlamda öne çıkan gruplar olmuştur. Hindu dini ve kültürünü siyasetle birlikte ele alan ve yaygınlaştıran, *Kash kura* yani bugün *Nepali* olarak bilinen Nepalce ve beraberinde devletin politikalarını destekleyen üst kastlara arazi hibeleri dağıtılmış ve belli gruplar açık şekilde desteklenmiştir. Yıllar içerisinde bürokratik, ekonomik ve temsil anlamında diğer etnik gruplar marjinalize edilmiştir. Nitekim 1990 sonrası çok partili sisteme geçildiğinde Dalitlerin meclisteki temsil oranı sadece %1' iken Chettri ve Bahun gibi üst kastların temsili %55-60 dolayındaydı. Madhesiler ülke nüfusunun %40'ını oluştursalar da temsil oranları %20,2 seviyesindeydi. Bu veriler etnik gruplar ve kastlar arasında ciddi temsil farkları olduğunu gösteriyor.¹²

M. Lawoti ve S. Hangen, 2006'ya kadar devletin, Nepalce konuşan homojen bir Hindu milleti olarak tahayyül edil-

Panchayat döneminde devlet tarafından kullanılan sloganlardan biri de "Ek bhasa, ek dharma, ek bhes, ek desh" şeklindedir ve "Tek dil, tek din, tek kıyafet, tek ülke" anlamını taşımaktadır.

8 Ramjee Parajulee, "An Experiment with a Hybrid Regime in Nepal (1990—2006)," *Journal of Asian and African Studies* 45/1 (2010): 89.

9 Gul, age., 31.

10 Mahendra Lawoti, "Exclusionary Democratization in Nepal, 1990-2002," *Article in Democratization* (2008):367.

11 David Gellner, "Caste, Ethnicity and Inequality in Nepal," *Economic and Political Weekly* 42/20 (2007):1824.

12 Lawoti, age., 367.

diğini belirtiyor. Örneğin *panchayat* döneminde devlet tarafından kullanılan sloganlardan biri de “*Ek bhasa, ek dharma, ek bhes, ek desh*” şeklindedir ve “Tek dil, tek din, tek kıyafet, tek ülke” anlamını taşımaktadır. Yazarlar, tek dil, tek din ve kültür şiarıyla öne çıkarılan ve devlet merkezli inşa edilen milliyetçiliğin etnik ayırım ve eşitsizliklere yol açtığını belirtiyorlar.¹³ Raporun ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı ele alınacağı üzere, ayrıca Dalitler kast sisteminden dışlanmış, Mahdesilerin Hindistan’la olan kültürel bağlarından ötürü “yeteri kadar Nepalli” olmadıkları ileri sürülmüş, vatandaşlık konusunda sıkıntılar yaşanmış ve bu durum bu grupların çatışma sürecinde ve sonrasında reaksiyonlar göstermelerine neden olmuştur. Gellner 1990’da yaşanan *Jana Andolan I* sonrasında kabul edilen yeni anayasanın dahi Nepal’i çok etnisiteli, çok dilli, demokratik, Hindu ve anayasal monarşik krallık olarak tanımladığını ve Hindu tanımının aktivistlerde hayal kırıklığına neden olduğunu belirtir.¹⁴

1962 anayasası devletin resmî dilini *Nepali* olarak tanımlamıştır. 1990 anayasası ise çok dilliliğe ve çok etnisiteliliğe vurgu yapmaktadır. Ancak anayasada dinî açıdan Hindu tanımı varlığını sürdürmüştür. Lawoti, 1990 anayasası ülkeyi çok dilli ve çok etnisiteli olarak tanımlasa da esasında dillerin ve kültürlerin gündelik hayatta eşit düzeyde algılanmadığını belirtir. Öyle ki Hindu tanımından ötürü hukuken yargılama esasları Hindu değerleri üzerinden yapıyordu. Örneğin Hindu dinine göre inekler kutsal kabul edildiğinden, Müslüman veya Hristiyan gruplar kırmızı et yedikleri gerekçesiyle on iki yıla kadar hapis cezaları almışlardır.¹⁵ Anadil açısından da durum farklı değildir. 1990 anayasası devletin resmî çalışma dilini *Nepali*, geriye kalan tüm anadilleri ise ulusal diller olarak tanımlamıştır. 1990 anayasasının 18(2) maddesi anadilde eğitim veren okullar açılabilceğini belirtmiştir. Ancak Madhesiler anadilleri olan Hindu dilinin ikinci ulusal dil olarak kabul edilmesini talep etmiştir.¹⁶ Nitekim Madhesiler salt eğitimde değil kamusal tüm alanlarda da dillerinin kullanılmasını talep ediyor.

Bütün bu sistemsel, sınıfsal, etnik ayrımlarla birlikte siyasi istikrarsızlık devam ederken CPN-M 1996’da hükümete politik, ekonomik ve sosyal meselelerin çözümüne ilişkin kırk maddelik bir talep listesi sunmuştur. Ayrıca çözüm bulunmaması ve taleplerin karşılanmaması durumunda hükümete karşı şiddet içeren bir mücadeleye başlayacaklarına dair ultimatoom vermiştir. Hükümet o dönemde talepleri dikkate almamış ve Maoistleri “radikal” ve halkın destek vermediği bir grup olarak değerlendirmiştir. Böylece 13 Şubat 1996’da CPN-M’nin dört ilçede -Gorkha, Rukum, Rolpa, Sindhuli- saldırı düzenlemesiyle birlikte çatışma dönemi başlar.¹⁷

Yaklaşık on yıllık çatışmalı dönemden sonra 2006’nın Nisan ayında 19 gün boyunca devam eden; CPN-M, muhalif partiler, kadın örgütleri, sivil toplum kuruluşları ve etnik grupların desteklediği kitlesel protestolar yani *Jana Andolan II* gerçekleşir ve kraliyet rejimine son verilir. Barış antlaşması sonrasında kurulan geçici parlamentoda alınan kararla da 240 yıllık monarşi tarihe gömülür.¹⁸

13 Mahendra Lawoti ve Susan Hangen, *Nationalism and Ethnic Conflict in Nepal, Identities and Mobilisation after 1990* (London: Routledge Taylor & Francis Group, 2013), 13.

14 Gellner, age., 1826.

15 Lawoti ve Hangen, age., 9.

16 Jha Kalpana, *The Madhesi Upsurge and the Contested Idea of Nepal* (Mumbai: Springer Briefs in Anthropology, 2017), 56.

17 Panchanarayan Maharjan ve Keshav Maharjan, “Peace Negotiation in Nepal,” *Journal of International Development and Cooperation* 14/1 (2008): 73.

18 Ganga Thapa ve Jan Sharma, “From Insurgency to Democracy: The Challenges of Peace and Democracy-Building in Nepal,” *International Political Science Review* 30/2 (2009): 207.

3

Çatışmanın Temel Aktörleri

Önceki bölümlerde Nepal'in sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-politik yapısı ile yakın tarihi ele alındı. CPN-M ve Nepal devleti arasında on yıl süren çatışmalara ve müzakere sürecine geçmeden önce çatışmaların temel aktörlerini inceleyeceğiz.

1996-2006 arasında yaşanan çatışma esas olarak CPN-M ve devlet güçleri arasında yaşanmıştır. Çatışmalar 2006'da imzalanan barış antlaşmasıyla son bulmuştur. Nepal'deki çatışmanın ilk beş yılında Maoist gerillalarla Nepal Polisi karşı karşıya gelmiştir. Ancak 2001'de ilan edilen olağanüstü hal yönetimi (OHAL) sonrasında saraya bağlı olan Nepal Kraliyet Ordusu da çatışmaya dahil olmuştur. Nepal'de yaşanan devlet-içi (*intra-state*) çatışmaya; demokratik siyasette yer alan Nepal Kongresi (NC), Birleşik Marksist-Leninist Parti (UML) ve diğer siyasi partiler gerek hükümet ortağı olarak müzakere sürecinde gerekse barış antlaşmasının tarafları olarak dahil olurlar. Bu bölümde söz konusu aktörlerin tamamı ele alınıyor. Ayrıca monarşiye karşı SPA (*Seven Party Alliance*) adıyla ittifak kuran yedi siyasi partinin bir araya gelmesine yer veriliyor. Çatışmanın ülke içerisindeki taraflarından biri de monarşi düzeninde ordunun bağlı olduğu kralın kendisidir. Ayrıca komşu ülkeler olan Çin ve Hindistan'ın, özellikle de Hindistan'ın Nepal'in iç siyasetine ve çatışma sürecine etkileri ele alınacaktır. Yine medyanın çatışma sürecindeki etkisi ve medya mensuplarına yönelik hak ihlallerine yer verilmiştir. Son olarak 2006'da imzalanan Kapsamlı Barış Antlaşması'yla birlikte silahsızlanma sürecine dahil olan Birleşmiş Milletler'in Nepal Misyonu'na (UNMIN) değinilmektedir.

Nepal Komünist Partisi

Çatışmanın taraflarından biri olan Nepal Komünist Partisi (*Communist Party of Nepal - CPN*) 1949'da, Rana rejiminin son yıllarında kurulmuştur. 1960'ta monarşiye karşı mücadeleye ilişkin sol gruplar arasında yaşanan tartışmalar sonrasında bazı fraksiyonlar ve ayrılıklar oluşur. Örneğin sol gruplar ve Nepal Kongresi demokratik mücadeleden yana olduklarını belirtirler. CPN'nin ise daha radikal solda duran, Maoist değerleri benimsemiş, halkın iktidarının ancak halk savaşı verilerek kazanılacağına inanan bir yaklaşımı vardır.¹ CPN çatışma sürecinden önce de monarşiye karşı ortaya çıkan halk hareketlerine katılmıştır. 1996 itibarıyla da CPN-M ismiyle ilk silahlı eylemini gerçekleştirmiştir. CPN-M; yönetimi üç bölge ve yedi ilçeye ayrılmış şekilde, merkez-bölgesel-ilçesel olmak üzere üç askerî komisyonu bulunan ve ideolojik anlamda Hindistan'daki Halk Savaşı Grubu (*People's War Group*) ve Maoist Komünist Merkez'le (*Maoist Communist Centre of India*) bağlantıları olan bir harekettir.²

Keshav ve Pancha Maharjan, Nepal'deki çatışmayı anlamak için ülkenin komünist tarihini anlamının önemine işaret ederler. Nepal'deki sol partiler, sarayın müdahalesi, revizyonizm tartışmaları veya fraksiyonlar nedeniyle kendi aralarında kırktan fazla kez bölünmeler ve yeni oluşum süreçleri yaşamışlardır. *Jana Andolan I* sonrasında devrimci ilerleme için daha radikal çizgide olanlar Pranchanda liderliğinde Dayanışma Merkezi'ni (*Unity Centre*) kurmuşlardır. 1991'de seçime giren grup sonradan yeni ihraçlar ve ayrılıklar yaşamıştır. 1994'te Pranchanda liderliğindeki gruba koordinatörlük eden Dr. Baburam Brattarai genel seçimler için seçim komisyonunda olmayı reddetmiş ve parti içi tartışmalar sonrasında kendi kadrolarına devrimci

1 Fahmida Ashraf, "Maoist Uprising in Nepal," *Strategic Studies* 22/2 (2002): 65.

2 Ashraf, age., 65.

çizgide eğitimler vermeye başlamıştır. Bu tarihlerden sonra radikal bir hareket olarak kendini tanımlayan parti CPN-Maoistler (CPN-M) ismini kullanmaya başlar. Eğitimler ve hazırlık sürecinden sonra CPN-M dönemin hükümetine 1996'da kırk maddelik bir talep listesi sunarak taleplerin karşılanmaması durumunda şiddet içeren bir mücadeleye başlayacaklarının uyarısını yapar.³ Ancak bir önceki bölümde de bahsedildiği gibi, Nepal Kongresi'nden Sher Bahadur Deuba'nın başbakan olduğu koalisyon hükümeti başlarda talepleri dikkate almaz. Akabinde CPN-M ve devlet güçleri arasında on yıl sürecek olan çatışma süreci başlar.

CPN-M'nin hükümete sunduğu kırk madde arasında; 1950 yılında Hindistan'la imzalanan Barış ve Dostluk Antlaşması'nın eşitsiz olduğu gerekçesiyle feshedilmesi, kral ve ailesinin yetkilerinin alınması, yeni bir anayasanın demokratik seçimlerle belirlenen temsilciler tarafından hazırlanması, ülkedeki yabancı sermaye tekelinin durdurulması, çiftçilerin borçlarının silinmesi, ülkedeki tüm dillerin eşit olması ve anadilde eğitim hakkının tanınması, kız çocuklarının erkek kardeşleriyle eşit mülkiyet haklarına sahip olması, devletin seküler olması ve belirli bir etnik grubun bölgesel çoğunluğu oluşturduğu yerlerde otonomi hakkı olması gibi talepler mevcuttu.⁴

CPN-M'nin temel amacı devleti ele geçirerek halkın iktidarını inşa etmek (*naulo janbad*) şeklinde özetlenebilir. İdeolojik olarak Mao Zedong'dan etkilenecek yeni demokrasi (proleter hegemonya) kavramını öne çıkarmışlar ve bunu Lenin'in kesintisiz devrim teorisiyle birleştirmişlerdir.⁵ Ancak Nepal'deki diğer sol partilerin çoğu çok partili bir demokrasinin halkın önünü açacağına inanmaktaydı ve bu anlamda CPN-M ile fikir ayrılıkları vardı.

CPN-M, süreç içerisinde gerçekleştirdiği kampanyalarla halk arasında sempati kazanmaya başlamıştır. Örneğin cezasızlığın yaygın olduğu Nepal'de halk mahkemeleri oluşturma fikri ya da ev içi şiddete karşı kampanyalar halk arasında olumlu karşılanmıştır. CPN-M, diğer siyasi partilerin daha önce göz ardı ettiği etnik grupların temsili konusuna önem vermiştir. Toplumda kast sistemi açısından veya etnik açılarından dışlanmış olan bu kesimlerden CPN-M'nin silahlı kanadı Halkın Kurtuluş Ordusu'na (*People's*

CPN-M'nin hükümete sunduğu kırk maddelik talepler arasında; kralın yetkilerinin alınması, çiftçilerin borçlarının silinmesi, ülkedeki tüm dillerin eşit olması gibi talepler bulunuyordu.

3 Maharjan ve Maharjan, age., 73-74.

4 Ashraf, age., 69-73.

5 International Crisis Group, "Nepal's Maoists: Their Aims, Structure and Strategy," *Asia Report* (2005): 7.

Liberation Army - PLA) katılım da olmuştur. Bu anlamda CPN-M sadece sınıfsal değil kültürel haklar açısından da ciddi bir taahhüt altına girmiştir. CPN-M kadınların örgütlenmesine ayrıca önem vermiştir, öyle ki kimi kaynaklar PLA'nın %30-40 oranında kadınlardan oluştuğunu belirtmektedir. Maoist bir sistemde kadınların her alanda eşitliğine dair vurgu yaptığı bölümler CPN-M'nin politik manifestolarında yer alıyor. Ev içi şiddete karşı kampanya da partinin kadın örgütlenmesi olan Tüm Nepalli Kadınlar Birliği (*All Nepal Women's Association-Revolutionary - ANWA-R*) tarafından düzenlenmiştir.⁶

Nepal Polisi ve Silahlı Polis Gücü

Çatışmanın ilk beş yılında hükümet CPN-M'ye karşı Nepal Polisi'ni (NP) devreye sokmuş ancak 2001 sonrasında çatışmaların artmasıyla sürece Kraliyet Ordusu da dahil edilmiştir. Nepal Polisi, 1955'te çıkarılan bir kanunla yetkileri düzenlenmiş, idaresi Polis Genel Müfettişi'nde olan, İçişleri Bakanlığı'na bağlı çalışan, tüm ilçelerde aktif olan bir kurumdur. Ortalama 56.000 personeli olduğu iddia edilmektedir.⁷ Nepal Polisi'nden ayrı olarak hükümet 2001'de çıkardığı yeni bir kanunla Nepal Silahlı Polis Gücü (*Armed Police Force - APF*) isminde paramiliter bir polis gücü daha oluşturmuştur. Ortalama 30.000 kişiden oluştuğu iddia edilen bu grubun özellikle silahlı başkaldırı, ayrılıkçı hareketler ve "terörist" aktivitelere karşı kurulduğu Silahlı Polis Gücü Kanunu'nda (2001) belirtilmiştir. Merkezi, başkent Katmandu'da olan APF, İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır.⁸ Çatışma döneminde yaşanan ağır hak ihlallerine ilişkin Nepal Polisi ve APF'nin ismi çeşitli rapor ve makalelerde sıkça geçmektedir.

Nepal Kraliyet Ordusu

Nepal'in üniter bir devlete dönüşüm sürecinden itibaren var olan Nepal Kraliyet Ordusu (*Royal Nepalese Army*), 1990 anayasasıyla birlikte başkomutana bağlı olarak genelkurmay başkanı tarafından yönetilmekteydi. Ülkede anayasal monarşi devam ettiğinden ötürü kral aslında başkomutan olarak da görev yapıyordu. Genelkurmay başkanını atama görevi de kralın kendisine aitti. 26 Kasım 2001'de ilan edilen OHAL'le birlikte ordu da CPN-M'ye karşı çatışmaya dahil edildi. 2001 sonrası personel sayısı artırılan Kraliyet Ordusu'nun çatışma sonundaki birlik gücünün öncesine oranla iki katına çıktığı iddia ediliyor.⁹

Bugün orduya ilişkin olarak yine etnik temelde otonomi talepleri olan Madhesilerle ilgili bazı öneriler bulunuyor. Etnik otonomi talebinde bulunan Madhesilerin bugüne değin talepleri karşılanmadığından yorumcular meselenin etnik bir çatışmaya dönüşme ihtimalinden bahsediyor. Diğer pek çok alanda olduğu gibi ordu içerisinde de üst kastların hâkimiyeti mevcut. Miklian, Madhesilerle ilgili kendilerinin de talebi olan, ayrımcılığın sona ermesi konusunda orduda kota sistemi uygulanarak -ülkedeki militarizasyon çok fazla artırılmayacak şekilde- Madhesilerin de orduda temsilinin artırılmasını öneriyor.¹⁰ Şunu da belirtmek gerekir ki Nepal toplumunda ordu personeli olmak, kimi zaman ayrımcılığın sona ermesi kimi zamansa ekonomik koşullar nedeniyle kalıcı iş olarak görülebiliyor.

6 International Crisis Group, age., 19-20.

7 Office of the High Commissioner for Human Rights, Nepal Conflict Report 2012. An analysis of conflict-related violations of international human rights law and international humanitarian law between February 1996 and 21 November 2006 (Geneva: OHCHR, 2012), 57.

8 Office of the High Commissioner for Human Rights, age., 57-58.

9 Office of the High Commissioner for Human Rights, age., 55-56.

10 Jason Miklian, "Nepal's Terai: Constructing an Ethnic Conflict," International Peace Research Institute South Asia Briefing Paper 1 (2009): 3.

Kral

Çatışmanın taraflarından biri olan Kral ya da Şah Hanedanlığı'na bakarsak; Rana rejimi döneminde etkisizleştirilen Şah ailesi 1951'den itibaren Nepal siyasetinde yeniden etkin bir konuma gelmiştir. Bu süreçten sonra siyasi partiler ve saray arasında Nepal'in monarşi-anayasal meclisle idare edilmesi tartışmaları da çatışmanın ana sebeplerinden biridir. 1951-1955 arasında Kral Tribhuvan kendisi başta kalarak anayasal meclis için seçimlerin yapılacağı sözünü verir ancak sözünü yerine getirmez. Sharma ve Thapa, kralın sözünü tutmak yerine mutlak bir monarşiyi uygulamaya çalıştığını iddia ederler. 1955'te başa geçen Kral Mahendra döneminde seçimler yapılır (1959) ancak kral meclisi feshederek Hindu geleneklerinin ve pek çok dil arasında sadece Nepalcenin öne çıkarıldığı, siyasi partilerin yasaklandığı *panchayat* sistemini uygulamaya başlar. 1972'de Kral Birendra başa geçtiğinde *panchayat* sistemi ülke genelinde yerleşmiş durumdadır. Ancak muhalif eylemler devam ettiğinden 1980'de kral referanduma gitmek zorunda kalır. Referandumda revizyon geçirmiş bir *panchayat* sistemi kabul görse de neticede ne muhalifler ne de toplum 1980-90 arasındaki gelişmelerden memnun kalmamıştır. Bunun üzerine 1990'da ilk kitlesel hareket olan *Jana Andolan I* yaşanır ve kral demokratik adımlar atmak zorunda kalır. Böylece reformlarla birlikte çok partili sisteme geçilir.¹¹ 2001'de Kral Birendra ve ailesine yönelik suikasta kral ve ailesi hayatını kaybeder. Bu tarihten sonra başa Kral Gyanendra geçer. 2001'de ülkede olağanüstü hal ilan edilir ve çatışma sürecine Nepal Kraliyet Ordusu da dahil edilerek çatışmalar daha da şiddetli hale gelir. 2006'da yaşanan *Jana Andolan II*'den sonra barış müzakereleri kral olmadan; hükümet, siyasi partiler ve CPN-M arasında gerçekleştirilir. Bu anlamda Nepal'de kralların demokrasiye geçişin önünde engel konumda olduğunu ve hanedanın iktidarı için on yıllarca ayak sürüdüklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

Yedi Partili İttifak

Daha önce de değinildiği üzere sol partiler arasında çeşitli fraksiyon farklılıkları ve bazen de kişisel hırs ve tartışmalar nedeniyle sıklıkla bölünmeler yaşanmıştır. 2005'te Kral Gyanendra partiler arasındaki yaklaşım farklılıkları ve ayrışmaları kendisi için fırsata çevirerek hükümeti fesheder ve yeni kabinenin başına geçer. İktidarın yeniden bünyesinde toplanmasını hedefleyen kralın bu hareketi pek çok kaynakta kraliyet darbesi olarak adlandırılıyor. Kraliyet

Kraliyet darbesinin ardından siyasi partiler monarşiyeye karşı birlikte hareket etmeye karar vermiş ve Yedi Partili İttifak (SPA) hareketini oluşturmuştur.

¹¹ Thapa ve Sharma, age., 210.

darbesinin ardından siyasi partiler monarşiye karşı birlikte hareket etmeye karar vermiş ve Yedi Partili İttifak (*Seven Party Alliance - SPA*) hareketini oluşturarak parlamentonun restore edilmesi ve anayasal seçimler gibi kritik noktalarda anlaşmaya varmışlardır. Örneğin bu süreçte Birleşik Marksist-Leninist Parti demokratik cumhuriyete ilişkin tüzüğünü güncellemiş ve Nepal Kongresi, tüzüğündeki anayasal monarşi kavramını çıkarmıştır.¹² Bütün bu adımlar elbette CPN-M'nin de talepleri arasında olan anayasal meclis ve monarşi yerine demokratik bir cumhuriyet kurulması noktalarında SPA ve CPN-M'yi yakınlaştırmıştır. Yedi siyasi partinin tamamı, ülkenin büyük partileri olan Nepal Kongresi ve Birleşik Marksist-Leninist Parti dahil olmak üzere sosyalist, komünist, sosyal demokrat, Madhesi hareketinden partileri içermektedir. Kısa sürede SPA içerisinde yer alan yedi parti ve CPN-M aralarında 12 maddelik bir mutabakata varmıştır.¹³ Bu yakınlaşma, 19 gün süren ve monarşiye son verecek olan kitlesel protestoların (*Jana Andolan II*) örgütlenmesini de beraberinde getirmiştir.

Sivil Toplum Örgütleri

Çatışma ve barış sürecinde sivil toplum örgütleri gerek kitlesel eylemlerde gerekse insan haklarına ilişkin konularda aktif rol almaya çalışmışlardır. Ancak sivil toplum örgütleri arasında sınıfsal ayrışmalar olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bazı görüşler Nepal'de sivil toplumu "şehirli", "elitist" ve hak odaklı olarak tanımlarken, bazıları tek tip bir sivil toplumdan bahsetmenin mümkün olmadığını savunmuştur. Ancak yine de *Jana Andolan II* protestolarında gerek üst kastlara mensup veya liberal yaklaşımları olan gerekse yoksul kesimden veya sol görüşe yakın sivil toplum kuruluşları eylemlere dahil olmuştur. P. Routledge, kraliyet darbesi sonrasında seyahat yasağı kalktıktan sonra örneğin Demokrasi ve Barış Sivil Hareketi, Yerli Halklar Ulusal Federasyonu (NEFIN), Nepalli Gazeteciler Federasyonu ve Nepal Barolar Birliği'nin ülke genelinde halk toplantıları düzenleyerek monarşi rejiminin insan haklarına yönelik tehditlerini anlattıklarını ve yabancı diplomatlarla da ilişki kurduklarını ifade ediyor. *Jana Andolan II* sırasında aktif olan sivil toplum kuruluşları ve kişiler arasında; Barış ve Demokrasi Sivil Hareketi'nin, öğretmenlerin, doktorların, gazetecilerin, sendikaların, insan hakları örgütlerinin, Kadın Rehabilitasyon Merkezi'nin (WOREC), Kadın İnsan Hakları Savunucuları'nın (WHRD), siyasi parti ve sendikaların kadın örgütlenmelerinin, Kadın İşçi Departmanı Merkezi'nin ve CPN-M'ye bağlı Tüm Nepalli Kadınlar Birliği'nin olduğunu belirtiyor.¹⁴ Nepal'de sivil topluma ilişkin şunu da belirtmek gerekir ki, çatışma sürecinde yaşanan zorla kaybetmeler ve geçiş dönemi adaletine dair sivil toplum kuruluşları ve ağlar kurulmuştur. Bugün bazı platformlar halen çalışmaya devam ediyor.

Medya

Nepal'de gazeteciler de gerek kişisel gerekse federasyon çatısı altında süreçlere dahil olmaya çalışmışlardır. Ancak Nepal'de özellikle Katmandu Vadisi dışında kalan yüksek ve açık arazilere ulaşım zorluğunun yanı sıra CPN-M'nin özellikle aktif olduğu kırsal alanda objektif habere ulaşmakta zorluklar yaşanmıştır. Akademik çalışmalar için gazetecilerle yapılan görüşmeler, gazetecilerin barış kültürünü önemsediklerini ortaya koymaktadır. Örneğin Katmandu merkezli çalışan bir gazeteci çatışma sürecinde gerek askerlerin gerekse CPN-M mensuplarının gazetecileri tehdit ettiğini veya fiziksel şiddet uyguladığını belirtmiştir. Damak merkezli çalışan bir başka gazeteci de gerek çatışma sürecinde gerekse sonrasında tarafların bağımsız ve eleştirel

¹² Maharjan ve Maharjan, age., 83.

¹³ Maharjan ve Maharjan, age., 94-95.

¹⁴ Paul Routledge, "Nineteen Days in April: Urban Protest and Democracy in Nepal," *Urban Studies* 47/6 (2010): 1286-1287.

gazetecilik yapan meslektaşlarını tehdit ettiklerini ifade etmiştir. Bazı gazeteciler ise medyanın yavaşça artan çeşitliliği sonrasında, ordu ve CPN-M tarafından alıkonulan bazı sivillerin serbest bırakılması, ateşkes ve diyalog gibi konularda pozitif baskı yaratabildiklerini belirtmiştir.¹⁵

Diğer bir yandan, S. Shendurnikar, Nepal'de medyanın demokratikleşme için pozitif bir rol oynadığını, 1991 sonrası çok partili süreçte medyanın görece rahatladığını ancak yine de kraliyet ailesine karşı eleştirel bir dil kullanma konusunda engellendiğini belirtiyor. Çatışma sürecinde ise birçok gazetecinin tutuklandığını ve 15 gazetecinin öldürüldüğünü ileri sürüyor. Hatta OHAL sürecinde askerî helikopterle kimi gazetecilere yanlış haber yaptırıldığını ifade ediyor. Bu anlamda, çatışma sürecinde medyanın tarafsız veya propaganda haberler dışındaki haberleri rahat yansıtabildiğini söylemek oldukça zor görünüyor. Ayrıca ana akım medyanın büyük çoğunluğu devlet tarafından finanse edildiğinden bağımsız habercilik yapma şansının azaldığını da belirtmek gerek.¹⁶

Hindistan

Nepal'in iç ve dış ilişkilerinde tarihsel olarak etkili bir komşu olan Hindistan'ın Nepal'le kültürel ve ticari bağları bulunuyor. Hindistan ve Çin arasında yer alan Nepal adeta "tampon" ülke konumunda görülüyor. Bu konum da Nepal'in iki büyük güç arasında bazen denge siyaseti yürütmesine bazense Nepalli bazı kesimlerin durumdan rahatsız olmasına neden oluyor. Ayrıca Hindistan'ın, Çin ve Pakistan'a (özellikle Kaşmir konusunda) ilişkin şüpheci siyasetinden Nepal'in de etkilendiğini söylemek yanlış olmaz. Nepal ve Hindistan arasında 1950'de imzalanan Barış ve Dostluk Antlaşması CPN-M'nin çatışma sürecine girmeden önce hükümetten talep ettiği (antlaşmanın feshedilmesi) konular arasındaydı. Bu antlaşmada, iki ülkenin de yabancı saldırılara tolerans göstermeyeceği ve birbirlerine bilgi vereceği, gerekirse karşı tedbir geliştirecekleri gibi maddeler yer alıyor. Örneğin Çin ve Hindistan arasında Tibet ve Himalaya devletlerine ilişkin mutabakata varılıncaya değin Çin ve Nepal arasındaki diplomatik ilişkiler Hindistan tarafından engellenmiştir.¹⁷

Nepal'in denize kıyısı olmaması da ayrıca ülkeyi ekonomik anlamda Hindistan'a neredeyse bağımlı ilişkiler kurmaya zorlayan bir faktör. Hindistan'ın Nepal iç siyasetinde gerek Rana rejiminde gerekse CPN-M ile yaşanan çatışma döneminde etkili olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin Rana döneminde sürgünde olan Nepalli muhalifler Hindistan'da yaşamışlar ve Hindistan'ın sömürge sonrası bağımsızlık sürecinin tanığı olmuşlardır. Elbette bu durum Nepalli kimi sol kesimlerin Hindistan'daki sol gruplardan etkilenmesini tek başına açıklamaz. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki iki ülke arasındaki sınır çok da kontrollü değildir. Ayrıca Hindistan, monarşi karşıtı Nepalli muhaliflerin sürgüne gittiği adres olmuştur. Hindistan bu şekilde muhalif grupları kontrol edebildiğini varsayarak hareket etmiştir. Hindistan'ın bu etkisinden dolayı Nepal'deki partisiz *panchayat* sistemine karşı muhalif gruplar bir anlamda güç kaybetmiştir. R. Mishra, Hindistan'ın monarşiyi desteklediğini ve *panchayat* sisteminin 30 yıl devam edebilmesinin sebeplerinden birinin Hindistan'ın politikası olduğunu ileri sürüyor.¹⁸

15 Senthana Selvarajah, "Identifying Obstacles to Peace Journalism in Sri Lanka and Nepal," *Journalism Practice* (2019): 11-12.

16 Nihdi Shendurnikar, "Conflicts in South Asia: Dissecting Media's Role in Kashmir, Sri Lanka and Nepal," *A Biannual Journal of South Asian Studies* 5/2 (2012): 282-284.

17 Trimbak Ghoble, "India and China - Nepal Relations, 1950-1980: An Appraisal," *Proceeding of the Indian History Congress* 53 (1992): 598-599.

18 Rabindra Mishra, "India's Role in Nepal's Maoist Insurgency," *Asian Survey* 44/5 (2004): 629.

CPN-M ise zamanla anti-Hindistan söylemlerini düşürmüş ve sadece hegemonyadan genel anlamda bahsetmeye başlamıştır. Bunun bir sebebi de CPN-M liderlerinin Hindistan'dan sığınma alabilmesiydi. Ayrıca Mishra, 1998'de Hindistanlı Maoistlerin CPN-M ile iki hafta süren gizli bir toplantıyı Hindistan'ın Korkala kentinde yaptıklarını belirtiyor. Yine 1999'da, Yeni Delhi'de Nepalli göçmenlerle birlikte Hintli sol gruplar binlerce kişinin katılımıyla Nepal'deki Halk Savaşı'nın üçüncü yılına destek veren eylemler yapmıştır.¹⁹ Ancak sonraki yıllarda Hindistan'ın CPN-M politbüro üyelerini tutukladığı da görülecektir.²⁰ Hindistan süreci içerisinde Nepal Kraliyet Ordusu'na da malzeme ve eğitim desteğinde bulunmuştur.²¹ Buradan Hindistan'ın tavrının çatışan iki tarafla da çıkara dayalı ilişkiler geliştirmek olduğu görülebilir.

Birleşmiş Milletler Nepal Misyonu

Bu bölümde son olarak, 2006'da imzalanan barış antlaşması sonrasında sürece gözlemci olarak dahil olan Birleşmiş Milletler'den bahsedebiliriz. BM Nepal Misyonu (*United Nations Mission in Nepal - UNMIN*) Kapsamlı Barış Antlaşması'nın hemen akabinde tarafların daveti üzerine Nepal'de görev almaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) 1740 sayılı kararında barış antlaşmasına atıf yapılarak UNMIN'in görevi tarafların isteği doğrultusunda üç konuyla sınırlandırılmıştır: (1) PLA, Nepal Ordusu ve tarafların silahlarını kanton ve kılla içerisinde gözlemek, yani silahsızlanma sürecini desteklemek, (2) yapılacak olan parlamento seçimlerini gözlemek ve (3) taraflar arasındaki ateşkesi izlemek. Zaten 2008 seçimleri sonrasında da UNMIN'in personel sayısı 250 kişiye düşürülmüş, bu personel içerisinden sadece 71 kişi silahsızlanmanın gözlemlenmesine devam etmiştir.²² Şunu da belirtmek gerekir ki, siyasi partilerin yanı sıra bölgesel bir güç olan Hindistan da Birleşmiş Milletler'in Nepal'deki varlığından hoşnut değildi. 2006'da imzalanan barış antlaşmasının tarafları arasında olmayan ancak federal yapıda haklarını en çok dile getiren grup olan Madhesiler konusunda da Maoistler, SPA ve Hindistan, BM'nin meseleye dahil olmasını, arabuluculuk yapmasını veya toplum liderleriyle görüşme yapmasını istememişlerdir.²³ Nitekim UNMIN'in misyon süresi uzatılmamış ve 2011'in başında BM misyonu Nepal'den ayrılmıştır.

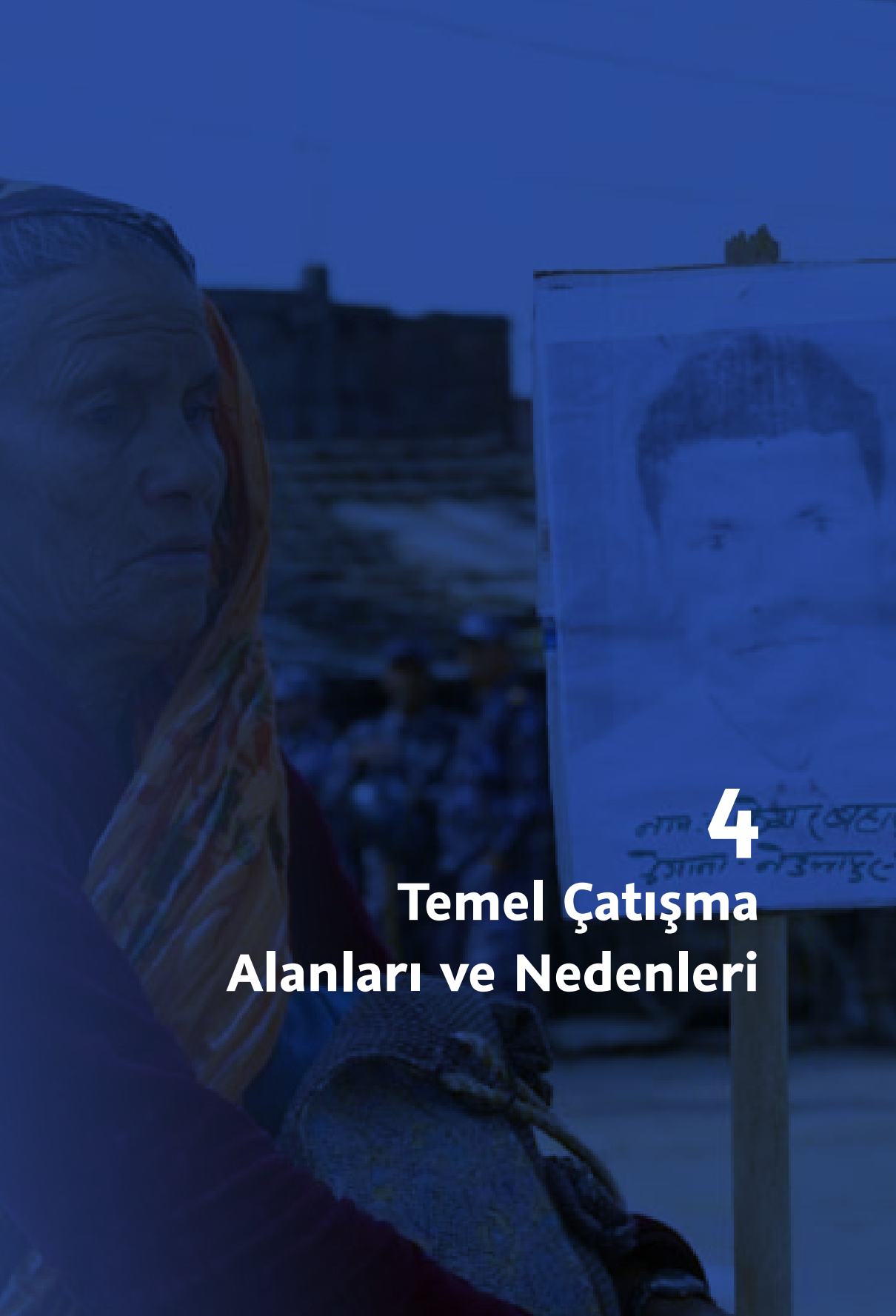
¹⁹ Mishra, age., 632, 635.

²⁰ Mishra, age., 640.

²¹ Astri Suhrke, "Virtues of a Narrow Mission: The UN Peace Operation in Nepal," *Global Governance* 17/1 (2011): 40.

²² Suhrke, age., 42-43.

²³ Suhrke, age., 48.

A woman wearing a headscarf is looking at a portrait of a man on a sign. The background is a blurred crowd of people. The entire image has a blue tint.

4

Temel Çatışma Alanları ve Nedenleri

Nepal'de temel çatışma konusu monarşiyeye karşı demokratik sistemi inşa etme gibi görünse de aslında içerisinde sınıfsal ve etnik nüveler barındırıyor. Diğer bir deyişle siyasi sistemi değiştirirken sınıfsal ayrımların ortadan kaldırılması ve Nepal'in çok dilli, çok etnisiteli yapısında etnik ayrımlara son verilmesi fikri toplumda birçok kesimde karşılık buluyordu. Çatışmanın nedenlerinden biri olan monarşi ve sarayın eliyle kurulan *panchayat* sistemi hem siyasetten partileri yasaklamış hem de Hindu dini ve kültürünü öne çıkaran, üst kastların himayesinde, sadece Nepalceyi destekleyen milliyetçi bir sistem inşa etmişti. 1960-1990 arasında devam eden partisiz *panchayat* sisteminde gerek demokrasi gerekse ekonomide ilerleme sağlanmazken kralın tüm gücü elinde toplaması da mevcut sisteme karşı muhaliflerin "radikalleşmesine" neden olmuştur.

1949'da Pushpa Lai Shrestha liderliğinde kurulan Nepal Komünist Partisi o dönemde Rana rejimine karşı anti-Rana hareketin içerisinde yer almıştır. Sonraki yıllarda pek çok fraksiyona bölünen parti, CPN-Fourth Convention ve CPN-Masal gibi isimler almış, 1990'da Pranchanda ve Baburam Bhattarai liderliğinde CPN-UC kurulmuştur. Bu hareket dönemin muhalif grupları gibi anti-*panchayat* bir oluşum olarak 1990'da yaşanan *Jana Andolan I* protestolarına dahil olmuştur. CPN-UC, 1991 seçimlerine Nepal Birleşik Halk Cephesi (UPFN) adı altında girerek %5,33 oyla beşinci parti seçilmiştir. 1994 yılındaki seçimlerde ise mahkeme kararıyla UPFN yasadışı ilan edilmiş ve akabinde (1995) Pranchanda ve Baburam Bhattarai liderliğinde CPN-M kurulmuştur.¹

Bu noktada şunu söylemek mümkün; Nepal'de ne komünist ideoloji ne de Maoist gelenek yeniydi ancak *panchayat* sisteminin yapısı, UPFN'nin yasadışı ilan edilmesi, siyasi istikrarsızlık ve CPN-M'nin hükümete sunduğu kırk maddelik değişik talebine cevap verilmemesi çatışmaya zemin oluşturmıştır. B. Upreti, "Maoistler ülkede sistematik bir değişiklik talep ettiler. Ancak aynı zamanda etno-bölgesel, kalkınma ve toplumsal sorunları da gündeme getirdiler,"² şeklinde çatışmanın nedenleri arasında salt siyasi sistemden de öte etnik, bölgesel, ekonomik ve toplumsal sorunların varlığından ve bunların Maoistler tarafından öne çıkarıldığından bahsediyor.

Çatışmanın nedenlerinden biri olan monarşi ve sarayın eliyle kurulan panchayat sistemi hem siyaseten partileri yasaklamakta hem de Hindu dini ve kültürünü öne çıkarmaktaydı.

1 Deeptime Shukla, "Insurgency in Nepal and Role of State," Indian Political Science Association 64 1/2 (2003): 62-63.

2 Bhuwan Upreti, "The Maoist Insurgency in Nepal: Nature, Growth and Impact," South Asian Survey 13/1 (2006): 37.

Nepal'de kast sisteminin şekillendirdiği hiyerarşiler beraberinde sınıfsal farklılıkları, kaynaklara erişimi, eşitsiz maaşları, eğitim alanında farklılıkları ve önyargılarla birlikte ayrımcılığı da pekiştirmiştir. Monarşiye karşı talep edilen demokrasiye ek olarak sınıfsal eşitsizlikler çatışmanın bir diğer önemli nedenini oluşturuyor. T. Pasipanodya bu ayrımları kısaca “kast sisteminde dinî ve kültürel gerekçelerle insanlar doğdukları gruba göre birbirlerinden ayrılırlar” şeklinde ifade ediyor.³ Nepal'de çatışmayı sınıfsal olarak ortaya çıkaran temel faktörler kast sisteminden kaynaklanmıştır ve yapısal olarak yerleşmiş olan ayrımcılık uzun yıllar devam etmiştir. Toprak sahipleri ve doğduğu kasttan ötürü daha iyi bir eğitim alabilme imkânına sahip olan üst kastlar yıllar içerisinde bürokrasi, ticaret, turizm ve yargı gibi pek çok alanı domine etmişlerdir. D. Shukla, ezilen yoksul kesimlerin demokrasi için mücadele ettikleri halde dışlanmış hissettiklerini belirtmiştir.⁴ Nepal'de siyaset ve ekonomi Katmandu merkezli şekilleniyor olsa da nüfusun büyük kısmı merkezde değil kırsal alanlarda yaşıyor. Ancak merkezileşmiş bir sistemde saray ve siyasi partiler kırsal bölgelerdeki ihtiyaçlara çok fazla öncelik vermiyordu. M. Lawoti'ye göre, ülke nüfusunun %80'i tarım sektöründe çalışsa da 1950'li yıllardan bu yana ekonomik kalkınma için yapılan harcamaların %26'dan fazlasını elde edememiştir.⁵

Nepal'in çok etnisiteli bir ülke olması, sınıfsal eşitsizliklerle birlikte sadece kastlara ilişkin değil etnik kökene yönelik ayrımcılığın da sorgulanmasına neden olmuştur. Ayrıca yerli halklar üst kastların idaresinde olan siyasi partilerde kendi haklarına ilişkin bir söylem göremeyince Maoistlerin yaklaşımı bu gruplarda sempati uyandırmıştır. Maoistlerin öne çıkardığı sloganlar yaklaşımlarını ortaya koymaktaydı. Örneğin Hindulaşmanın önüne geçilmesi, seküler siyaset, kast ve sınıfların ortadan kaldırılması ve anti-Brahmanizm (üst kastlara yönelik) söylemler toplumda genç kadın ve erkekler, etnik gruplar ve yerli halklar arasında destek görmüştür.⁶ T. Pasipanodya, yüzlerce yıl devam eden kast sisteminden ötürü Dalitlerin Nepal toplumunun aşırı yoksul kesiminin %80'ini oluşturduğunu belirtiyor. Hindistan sınırındaki Terai bölgesinde yaşayan ve Hintçe konuşan Madhesiler Nepal nüfusunun %40'ını oluşturuyor ve verimli topraklarda yaşıyorlar. Ancak Madhesilerin çoğunluğu toprak sahibi değildir, ayrıca eğitim imkânları daha düşük olan bu grup sağlık alanında da sistemden yararlanamıyor. Nepalli olan Madhesilerin bir kısmı vatandaşlık alamıyor, sosyal haklardan yararlanamıyor ve oy kullanamıyor.⁷ Madhesilere, çoğunlukla Hindistan'la olan kültürel ve ailevi bağlarından ötürü şüpheyle yaklaşıyor. Bu durum Nepal'de sınıfsal ve bölgesel farklılıkları ortaya çıkarmıştır. 2006'da imzalanan barış antlaşması sonrasında da Madhesilerle yaşanan bölgesel ve etnik sorunlar devam etmiştir.

Nepal'de uzun yıllar devam eden etnik, bölgesel ve sınıfsal hiyerarşiler bir yandan ayrımcılığı artırırken öte yandan birçok grubun marjinalize olmasına neden olmuştur. Üst kastların domine ettiği siyasi alanda yeterli temsil bulamayan toplumsal grupların Maoistler arasında kendilerine yer bulmaya ve kabul görmeye başlaması birçok grup için değerliydi ve bu açıdan ilerleyen bölümlerde daha detaylı ele alınacak olan CPN-M'nin ülke genelinde ilerlemesinin de sebeplerinden biriydi. Maoistlerin öne çıkardığı self-determinasyon (kendi kaderini tayin hakkı), bölgesel otonomi, kültürel haklar ve kadın-erkek eşitliği gibi meseleler marjinalize edilen grupların

3 Pasipanodya, age., 380.

4 Shukla, age., 64.

5 Mahendra Lawoti, Lookin Back, Looking Forward: Centralization, Multiple Conflicts and Democratic State Building in Nepal (Washington: East-West Center, 2007), 45.

6 Upreti, age., 40.

7 Pasipanodya, age., 381.

devletin politikalarına karşı yaklaşımlarını da etkilemiştir.⁸ Diğer bir yandan, CPN-M ismiyle kurulan Maoist yapının tarihi 1949'a dayanıyor. Toplumsal yapının bilincinde olan Maoistlerin bu yaklaşımları farklı şekillerde yorumlanmıştır. Maoistlerin etnik meseleye olan ilgileri farklı kesimler tarafından sorgulanmıştır. Bazı yaklaşımlar Maoistlerin gerçek anlamda etnik sorunların çözümüne eğildiklerini iddia ederken buna karşı çıkanlar, etnik meseleleri bir strateji olarak araçsallaştırdıklarını öne sürmüştür.⁹

Birçok kaynakta da öne çıkan ve D. Gellner'in de söylediği gibi Nepal toplumunda üst kastlar siyasetten bürokrasiye, yargıdan sivil hizmetlere ve kolluk güçlerine kadar pek çok alanı domine etmişti. Örneğin bürokrasideki etnik kompozisyona baktığımız zaman Bahun ve Chettrilerin temsil oranının %65'in üzerinde, Terai bölgesindeki etnik grupların temsil oranının %10'un altında, Dalit ve Müslümanların ise %1'in altında olduğunu görürüz.¹⁰ CPN-M'nin anti-Brahmanism yaklaşımı da esasında üst kast olan Brahminlere (Bahun) ve Chettrilere yönelikti. Brahminler nüfusun sadece %13'üne tekabül etmekle birlikte hemen her alanda söz sahibiydiler.¹¹

Birçok ülkede olduğu gibi etnik köken, din veya coğrafya ayrımı olmaksızın tüm kimlikleri yatay kesen kadın kimliği Nepal'de de ayrımcılığa maruz kalan bir kimlik. Ataerkil yapı içerisine kast sistemi ve Nepal milliyetçiliğinin dahil olmasıyla birlikte kadınlar hem kadın olmalarından dolayı hem de sınıfsal ve etnik olarak çoklu ayrımcılığa maruz kalıyor. *Jana Andolan I* sonrasında çok partili seçim sistemi yeniden uygulanmaya başlasa da anayasada kadınlar açısından eşitsizlikler özellikle mülkiyet ve vatandaşlık hakları konularında devam ediyordu. Örneğin Nepal'de çocuklar sadece babalarından ötürü Nepal vatandaşı olabiliyordu.¹² Bu da beraberinde hem kadına yönelik ayrımcılığı hem de ülkede vatandaşlık sorununu getiriyordu.

Nepal, 1991'de Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'ne imzacı olmuş, Kadın ve Sosyal Yardım Bakanlığı açılmıştır. Ancak gerek anayasada gerekse erkek egemen zihniyette köklü bir değişim hemen olmamıştır. Öyle ki 1996'da başlayan çatışma sürecinde, kadınlar arasında CPN-M'ye destek verenler olmuştur. Yine yerli halklar arasında aktif bir federasyon olan Nepal Yerli Halklar Federasyonu'na (*Nepal Federation of Indigenous Nationalities - NEFIN*) paralel olarak Janajati kadınlar tarafından 2001 yılında Nepal Yerli Kadınlar Federasyonu (*National Indigenous Women Federation - NIWF*) kurulmuştur. Ancak kasta dayalı, sınıfsal ve etnik ayrımlardan ötürü zaman zaman gerilim oluşabiliyor. Örneğin yerli bir kadın aktivist olan Lucky Sherpa, federasyon olarak hem kendi toplumları içerisindeki ataerkiyle mücadele ettiklerini hem de üst kastlardan olan Chettri ve Bahun kadınların tüm Nepalli kadınlar adına konuşmalarından ötürü kızgın olduklarını söylüyor.¹³

On yıl devam eden silahlı çatışma sürecinin birden fazla nedeni olmakla birlikte, çatışmanın tarafları arasında belirgin farklılık ve ortaklıkların yanı sıra süreç içerisinde partilerin değişen yaklaşımları da söz konusu olmuştur. *Panchayat* sistemine ve krala karşı siyasi partiler ve CPN-M fikir anlamında ortaklaşa da mücadele yöntemleri birbirlerinden farklı olmuştur. B. Upreti,

8 Lawoti, age., 46.

9 Gellner, age., 6.

10 Maharjan ve Maharjan, age., 76.

11 Gellner, age., 4.

12 Tamang, age., 66.

13 Tamang, age., 71.

Maoistler ve Nepal'deki diğer komünistler arasındaki en önemli farkın monarşie karşı mücadele ederken kamu mülkünü tahrip edebilecek bir savaşın yürütülüp yürütülmeyeceğiyle ilgili olduğunu söyler. Maoistler dışındaki sol partiler demokratik sistemin güçlendirilerek krallık ve feodal yapıya son verilebileceğini savunuyordu.¹⁴

Jana Andolan I döneminde yaşanan kitlesel protestolara hem CPN-M hem de siyasi partiler destek vermiştir. Ancak sonrasındaki çok partili süreçte başarılı koalisyon ortaklıkları yaşanmamıştır. 1995-97 arasında başbakanlık yapmış olan *Sher Bahadur Deuba*'ya CPN-M kırk maddelik taleplerini iletse de bu talepler ilk etapta dönemin Nepal Kongresi hükümeti tarafından ciddiye alınmamıştır. Sonraki yıllarda hükümette olan siyasi partiler çatışmayı güvenlikçi politikalarla, polis ve ordu dahil edilerek, operasyonlar (*Operasyon Romeo, Operasyon Kilo Shera* vd.) düzenleyerek kontrol altına almaya çalışmışlardır. Nepal Kongresi kendisini sol/sosyal demokrat çizgide tanımlasa da CPN-M'ye bakışının pozitif olduğu söylenemez. Çatışma süresince hükümetler aracılığıyla “terör” yasaları geçirilmiş, paramiliter polis gücü oluşturulmuş ve OHAL ilan edilmiştir. 1998'de Nepal Kongresi Başkanı ve Başbakan Girija Prasad Koirala döneminde çatışmanın o güne kadarki en şiddetli süreci yaşanmıştır.¹⁵ Raporun müzakere bölümünde ayrıntılı değinilecek olan 2001 ve 2003 görüşme süreçleri başarıyla sonuçlanmamış ve her seferinde şiddet artmaya devam etmiştir. 2005'e gelindiğinde ise hükümet “terörle mücadele” kapsamında batı ülkelerinden yardım talebinde bulunmuştur. Özellikle 2001'e kadar Amerika Birleşik Devletleri, Nepal'deki çatışmayı iç mesele olarak değerlendirmiştir. Ancak daha sonra yaklaşımı değişmiş ve 2001 yılında ilan edilen OHAL'e destek vermiştir.

CPN-M'den farklı olarak siyasi partiler üst kastların domine ettiği ve etnik sorunlara çok fazla öncelik vermeyen bir siyaset izlemişlerdir. Ancak Maoistlerin talepleri arasında self-determinasyon hakkı ve otonomi yer alıyordu (kırk maddelik talepler arasında 20. Madde).¹⁶ Yine Nepal'de kast ve etnik ayrımlar yüzyıllardır devam ettiğinden kadınların bir kısmı CPN-M'de bir kısmı sivil toplum kuruluşlarında bir kısmı ise siyasi partilerin kadın örgütlerinde yer aldılar. Bununla birlikte bir bütün olarak kadın hareketi içerisinde sınıfsal ve etnik açılarından koordinasyonsuzluk yaşandığını ve grupların siyasi ajandalarının kimi zaman kadın kimliğinin önüne geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁷ Maoistlerin talepleri arasında bulunan Nepal'in cumhuriyet olması fikrini de partiler ilk etapta kabullenmemiş ve ancak 2005'te tüzüklerinde bu konuda değişikliğe gitmişlerdir.¹⁸ Siyasi yaklaşım ve yöntem farklılıklarına rağmen, 2005'te kralın saray darbesiyle birlikte hükümetin başına geçmesi hem siyasi partiler arasında hem de siyasi partiler ile CPN-M arasında yakınlaşma ve ortaklaşma zeminini oluşturmuştur. Nitekim CPN-M ve SPA ittifakında yer alan siyasi partiler *Jana Andolan II* protestolarını aktif şekilde desteklemişlerdir.¹⁹

Ancak 2006'da imzalanan Kapsamlı Barış Antlaşması sonrasında da taraflar arasında yaklaşım farklılıkları ve karşılıklı güvensizlik devam etmiştir. 2008 yılında yapılan seçimlerde %29,28 oy alarak CPN-M birinci parti seçilmiş ve CPN-M lideri Prachanda hükümeti kurarak başbakan ol-

¹⁴ Upreti, age., 39.

¹⁵ Shukla, age., 67.

¹⁶ Maharjan ve Maharjan, age., 77, 80, 81.

¹⁷ Tamang, age., 67.

¹⁸ Maharjan ve Maharjan, age., 83.

¹⁹ Thapa ve Sharma, age., 211, 212.

muştur. Bu süreç içerisinde karşılıklı güvensizlik belirgin şekilde ortaya çıkmıştır. Örneğin PLA gerillalarının bir kısmının orduya entegre edilmesi konusunda ordunun herhangi bir desteği olmamış ancak orduya yeni personel alımına devam edilmiştir. PLA ise kendi kadrolarının sayısını yüksek göstermeye çalışmış ancak gerillaların doğrulama ve kayıt işlemlerini UNMIN yaptığından bu ortaya çıkmıştır. 2009'da Maoistler yönetimindeki hükümet, ordunun entegrasyonu kapsamında genelkurmay başkanını görevden almış ancak başkentte askerî darbe söylentileri başlayınca CPN-M hükümetten ayrılarak muhalefette kalmayı tercih etmiştir. Muhalefette olan siyasi partiler ise Maoistlerin orduyu kendilerine göre şekillendirmeye çalıştığı gibi iddialarda bulunmuşlardır.²⁰

CPN-M, SPA ittifakında yer alan siyasi partiler ve etnik gruplar arasında da yaklaşım ve öncelik farklılıkları yaşanmıştır. Barış antlaşması sonrasında deklare edilen geçici anayasada federasyon terimi kullanılmamış ve Madhesilerin etnik otonomi talebi karşılanmamıştır. Bunun akabinde 2007'de Madhesi liderlerinin geçici anayasayı yakması sonrası tutuklanmalarının ardından Madhesi Andolan (*Madhesh Movement I*) olarak bilinen kitlesel protestolar yaşandı.²¹ Kendisiyle görüşülen bir insan hakları aktivisti, Madhesilerin yeni anayasadan etnik otonomi, anadilde eğitim hakkı, orantılı temsil beklediklerini ve bunların karşılanmadığını belirtmiştir. Bu konuları müzakere etmek için yaptıkları davete Maoistlerin katılmadıklarını dile getirmiştir.²² Nepal Kongresi ve CPN-UML gibi siyasi partiler de antlaşma sonrası süreçte federal bölgelerin etnik temelde ayrılmasını kabul etmemişlerdir. M. Lawoti, federal modele ilişkin tartışmaların kimlik ve özyönetim konularındaki talepler ve bunların reddedilmesi üzerine olduğunu belirtiyor.²³ 2015'te kabul edilen anayasayla Nepal, federasyon olarak tanımlanmış ancak etnik grupların beklentileri karşılanmamıştır. Nepal yedi etnik-olmayan coğrafi bölgeye ayrılmış ve neticede altı bölgeyi *Khas Arya* (üst kastlar) siyaseten de domine ettiğinden federal politikalara etki etmeye devam etmişlerdir.²⁴ Bütün bunlar bugün Terai bölgesi ve Madhesilerle ilgili tartışmaların devam etmesine neden olurken ayrımcılık konusunda değişiklik olmadığını da gösteriyor. Madhesiler ve yerli halklara ilişkin tartışmalar Nepal çatışmasının halen çözülmemiş konuları arasında yer almaya devam ediyor.

Bu bölümde son olarak Hindistan ve farklı ülkelerin Nepal çatışmasındaki yaklaşımlarına da değinmek gerekiyor. Hindistan bağımsızlığını kazanmasından ve soğuk savaş döneminden bu yana bölgesel anlamda gücünü ve Nepal'in iç siyasetinde etkinliğini korumaya çalışıyor. Çatışma sürecinde -daha önce de bahsedildiği gibi- bir yandan Nepalli muhalifler için sürgün yeri işlevi görürken bir yandan da Maoist liderleri tutuklayabilen bir tutum sergilemiştir. Hindistan yönetimi, 2006'daki *Jana Andolan II* protestolarına kralı desteklemek için kendi siyasetçilerinden Dr. Karan Singh'i Nepal'e göndererek sürece müdahale etmeye çalışmıştır. Krala 1990 Anayasası'na dönerek çok partili sistemde kendi pozisyonunu koruması için mesaj gönderildiyse de Maoistlerin ve siyasi partilerin demokrasi konusunda tavrı netti. ABD, CPN-M'yi çatışma sürecinde "terörist" ilan ederek Maoistlerin ülke yönetiminde yer almasına özellikle Çin dolayısıyla da sıcak bakmamıştır. Ancak Avrupa ve İskandinav ülkeleri hak savunucularına

²⁰ Suhrke, age., 45.

²¹ Kalpana, age., 53.

²² Kalpana, age., 53.

²³ Mahendra Lawoti, "Constitution and conflict: Mono-ethnic federalism in a poly-ethnic Nepali," Identity Assertions and Conflicts in South Asia içinde: der. Vivek Sachdeva, Queeny Pradhan ve Anu Venugopalan (New Delhi: Routledge, 2016), 7.

²⁴ Lawoti, age., 8.

ve liderlere uluslararası sivil toplum kuruluşları aracılığıyla farklı ülkelerdeki barış süreçlerini gözlemlmeleri için çeşitli ülkeleri ziyaret etme fırsatı yaratmışlardır.²⁵ UNMIN'e ilişkin olarak ise, A. Shurke, Hindistan'ın 2004 sonrasında barışı yavaş yavaş desteklemeye başladığını ve 2006'da tavrının protestolar sonrasında netleştiğini belirtiyor. Ancak Hindistan'ın BM'ye sıcak bakmadığını, Kaşmir dolayısıyla BM'ye güvenmediğini ve UNMIN'in buna bağlı olarak Nepal'de sınırlandırılmış bir çerçevede görev aldığını söylüyor.²⁶

²⁵ Maharjan ve Maharjan, age., 86.

²⁶ Shurke, age., 41.

A green-tinted photograph of a mountainous landscape. In the foreground, there are stone walls and a large number 5. The background shows rolling hills and mountains under a clear sky.

5

Çatışmanın Kısa Tarihsel Gelişimi

13 Şubat 1996'da başlayan çatışmalar Nepal'in ana akım siyasi partilerinden olan Nepal Kongresi'nin hükümette olduğu döneme denk düşmektedir. 1996'da dönemin hükümeti ve Başbakan Sher Bahadur Deuba tarafından ilk etapta dikkate alınmayan kırk maddeyi içeren talepler çatışmanın başlangıcı olarak gösteriliyor. CPN-M çatışmanın ilk yıllarında düzenli bir silahlı güce sahip olmadığından halk savaşını organize etme, seçkin "düşmanları" ortadan kaldırma, silah ve finansal destek elde ederek gerilla bölgeleri oluşturma gibi hedefler koymuştur önüne. Bu hedeflere bağlı olarak kırsal bölgelerde bankalardaki kayıtları ve kredi belgelerini ortadan kaldırarak alkole karşı kampanyalar düzenlemiştir. 1997'den itibaren üst sınıflardan olan ordu mensupları, iş insanları ve diğer siyasi partilerin öğrenci liderlerine yönelik saldırılar başlatmıştır. 1998'de Merkezi Askerî Komisyon kurularak 1999 başında düzenli bir silahlı güç haline gelmiştir. Bu tarihten sonra saldırılar artmış ve gerilla savaşı tamamen başlamıştır.

Uzun Süreli Halk Savaşı

CPN-M stratejisini uzun süreli bir savaş içerisinde stratejik savunma, çıkmaza sokma ve saldırı şeklinde belirlemiştir.¹ Mao Zedong'dan etkilenen CPN-M'nin kırsaldan başlayıp şehre ilerleyen bir stratejisi olmuştur. Nepal'deki kast sistemi, yoksulluk ve etnik ayrımcılık da göz önüne alındığı zaman neden bu stratejiyi tercih ettikleri de aslında ortaya çıkabilir. B. Upreti, CPN-M'nin neden özellikle ülkenin batısından başlayarak çatışmaya girdiğinin sıkça sorulduğunu ve bunun nedenleri arasında ülkenin batısındaki ilçelerin geçmişten gelen Maoist geleneğe sahip olmasının, kast ve sınıfsal yapısının, dışlanan ve CPN-M'ye destek veren Magar aşiretlerinin bu bölgede etkin olmasının ve toprak zenginlerinin buralarda yer almasının sayılabileceğini öne sürüyor. İlk yıllarda Rukum, Rolpa, Jajarkot, Salyan ve Gorkha gibi ilçelerde örgütlenme ve saldırılar başlamıştır. Örneğin 1996'daki ilk saldırılarda, batıda yer alan Rukum ve Rolpa'yla birlikte doğuda Sindhuli ilçelerindeki polis noktaları hedef alınmıştır.²

CPN-M içerisinde silahlı güç olarak PLA çıkarsa da Maoistlerin tek stratejisi kırsal alandan başlayan bir gerilla savaşı değildi. Bu anlamda, 1990'lı yıllardan itibaren oluşturulmaya başlanan Birleşik Cephe'nin (*United Front*) başındaki isim de CPN-M'nin yönetici kadrolarından olan Baburam Bhattarai idi. Birleşik Cephe legal alanda partinin görüşlerini yaymak için oluşturulmuş bir platform olarak yine Mao Zedong ve Çin Devrimi'nden esinlenerek oluşturulmuş bir yapıydı. Uluslararası Kriz Grubu raporunda, 2000 itibarıyla Birleşik Cephe içerisinde yirmi kurumun bulunduğunu ve aralarında etkin faaliyet sürdüren Tüm Nepal Ulusal Özgür Öğrenci Birliği, Nepal Esnaf Birliği Federasyonu, Tüm Nepalli Kadınlar Birliği, Tüm Nepalli Janajatiler Federasyonu ve entelektüel, çiftçi ve öğretmenlerin de yer aldığı belirtiliyor.³

Birleşik Cephe lideri olan Baburam Bhattarai da amaçlarının yeni, demokratik bir sosyo-ekonomik sistem kurmak olduğunu dile getirmiştir. Ancak Nepal'deki siyasi partiler arasında CPN-M'ye karşı net bir tanımlama yoktur. Örneğin Nepal Kongresi yöneticileri CPN-M'nin "terörist" bir grup olduğunu söylese de parti kitlesi konunun siyasi olduğu ve çözülmesi gerektiğini dile getirmiştir. Rastriya Parjatantra ve Nepal Sadvawana partileri net bir tanımlama yapmayarak meselenin politik bir çatışma olduğunu söylemişlerdir. Nepal'deki komünist partiler ise meseleyi politik olarak ele alsalar da zaman zaman CPN-M'yi "terörist" şeklinde ifadelerle suçlamışlardır.⁴

1 Upreti, age., 45,46.

2 International Crisis Group, age., 27.

3 International Crisis Group, age., 15.

4 Ashraf, age., 62, 67.

1996-2001 arasındaki çatışmalar polis gücü ve CPN-M arasında yaşanmıştır. Bu süre içerisinde CPN-M neredeyse ülke geneline yayılmış ve 75 ilçede (o dönemki 75 ilçe sonradan 77'ye çıkarılmıştır) 68'inde etkin hale gelmiştir (Bkz. Şekil 1). 2001'e kadar, resmî raporlar 1.800 olarak belirtse de ölü sayısının 4.000 kişi olduğu ileri sürülmektedir. Bu kişiler arasında Maoistler ve polislerin yanı sıra sivil halk da yer alıyor. Ayrıca bu sırada Rukum, Rolpa, Salyan, Jhrkot ve Kalikot gibi batı ilçelerinde Maoistler paralel hükümetler oluşturmuşlardır.⁵ Bütün bu gelişmeler sonrasında; hükümetin 2001'de OHAL ilan etmesi, Kraliyet Ordusu'nun sürece dahil edilmesi, paramiliter polis gücünün oluşturulması, 2001'de ateşkesin sona ermesi ve görüşme süreci sonrasında meselenin diyalogla değil askerî yöntemlerle çözüleceğinin hükümet tarafından öne çıkarılması da çatışmaların yoğunlaşmasını beraberinde getirmiştir.

Nepal Kraliyet Ordusu'nun Çatışmalara Dahil Olması

2001 yılı CPN-M ve devlet güçleri arasındaki çatışma için kırılma noktalarından biridir. Kral Birendra ve ailesi 2001 yılında düzenlenen bir suikastta hayatlarını kaybederler. Bu tarihten sonra Kral Gyanendra devletin başına geçer. CPN-M ve Sher Bahadur Deuba hükümeti arasındaki ilk ateşkes de 23 Temmuz 2001'de ilan edilir. Akabinde ilk müzakere süreci başlar ancak sonuç alınamayan müzakereler üçüncü turda kesilir. Bu tarihten sonra ülke genelinde olağanüstü hal ilan edilerek Nepal Kraliyet Ordusu PLA'ya karşı savaşmak için sürece dahil edilir.⁶ Bu süreçte genel anlamda ülke içerisindeki kaos, partiler arası güvensizlik ve istikrarsızlık da artmıştır. Bu durum, Maoistler açısından isteklerini kabul ettirme ve cumhuriyet kurma fikri için bir şans olsa da saraya yönelik suikast CPN-M'nin planlarını da etkilemiştir. N. Gul, suikast öncesi Kral Birendra'nın askerî yöntemlere sıcak bakmadığını ancak halefi Gyanendra'nın bu konuda farklı düşündüğünü ifade ediyor.

Maoistler bu dönemde özellikle batı ilçesi Rolpa ve çevresinde halk mahkemeleri kurmaya başlamıştır. Hak örgütleri bile bu mahkemelerin son derece hızlı bir yargı sistemi gibi çalıştığını ifade etmiştir. Cezasızlık kültürünün son derece yaygın olduğu bir ülkede bunun öne çıkması son derece doğaldır. Özellikle tarım, ormancılık gibi alanlarda halka destek veren Maoistler kırsal bölgelerdeki halkın da desteğini kazanmaya

1996-2001 yılları arasındaki çatışmalar polis gücü ve CPN-M arasında yaşanmıştır. 2001 yılında ilan edilen OHAL'in ardından zorla kaybetmeler ve zorunlu göç artmıştır.

⁵ Ashraf, age., 74.

⁶ Upreti, age., 47.

başlamıştır.⁷ Buna karşın, CPN-M'nin süreç içerisinde kırsal bölgelerde görev yapan devlet memurları ve öğretmenlerden zorunlu olarak maddi kaynak topladığını da belirtmek gerekir.⁸ Çatışma sürecinde Maoistlerin ağırlıklı olarak kırsal ve dağlık bölgeleri, devlet güçlerinin ise Katmandu Vadisi'nde bulunan şehirleri kontrol ettiğini söyleyebiliriz.⁹

Artan İnsan Hakları İhlalleri

İnsan hakları ihlalleri çatışmanın başından itibaren yaşanmaktaydı. Ancak 2001'den sonra hak ihlalleri ve zorla kaybetmeler artmıştır. BM Zorla Kaybetmelere Dair Çalışma Grubu, 2000-2003 arasında Nepal'de yaşanan zorla kaybetmelerin birçok ülkeden fazla olduğunu belirtmiştir. Robins, zorla kaybetmeler konusunda tarafların ikisinin de sorumluluğu olduğunu ancak devlet güçlerinin öne çıktığını belirtiyor.¹⁰ Zorla yerinden edilme olgusu daha önceki yıllarda yaşanan çatışmalar ve devletin düzenlediği çeşitli operasyonlar sonucu yaşanmıştı. Ancak özellikle 2001'de ilan edilen OHAL sonrasında zorunlu göç önemli oranda artmıştır. Bu dönemde en az 100-150 bin kişinin göç ettiği belirtiliyor. Çeşitli kaynaklarda bu rakamın çok daha yüksek olduğu ifade ediliyor.¹¹ Rakamların birbirinden farklı olmasının en önemli nedenini Nepal'de yerinden edilen kişilerin kaydedilmesine ilişkin sorunlar oluşturuyor. Gerek ekonomik gerek bürokratik altyapı eksikliği gerekse devlet güçlerinin kişilere "ajan" şüphesiyle yaklaşarak ayrımcı yaklaşımlar sergilemesi sonucu zorla yerinden etmeye dair sağlıklı bir kayıt süreci yaşanmamıştır. Bu nedenle süreç içerisinde pek çok kişi ve/veya aile çeşitli rehabilitasyon olanaklarından da yararlanamamıştır.¹² Bu anlamda yerinden edilmeye ilişkin net bir rakam belirtmek zordur.

2003'e gelindiğinde Maoistler ateşkes ilan etmiş ve hükümetle yeniden müzakere süreci başlamıştır. Ancak bu görüşmelerden de sonuç alınamamasıyla birlikte 2003 yılı ortasında çatışmaya devam edilmiş ve bu sefer CPN-M şehirleri de hedefine almıştır. 2004'te CPN-M'nin öğrenci, öğretmen ve köylüleri kaçırmaya başladığı ve yerel mekanizmalara seçilmiş olan üyeleri istifaya zorladığı iddia ediliyor.¹³ K-H. Kramer, 2003 yılında çöken müzakere sürecinden sonra tarafların yeniden çatışmaya döndüğünü ve ortalama iki ayda bin insanın hayatını kaybettiğini, gözaltına alınan kişilerin ise ortadan kaybolduğunu belirtmektedir.¹⁴

2002-2005 arasında Nepal'de istikrarsızlık devam etmiş ve dört farklı hükümet kurulmuştur. Bu hükümetlerin değişmesi ve atanması konusunda Kral Gyanendra'nın etkisi oldu. Esasında ülkeyi kralın yönettiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Kral 2002'de seçilmiş olarak göreve başlayan Nepal Kongresi hükümetini görevden alarak hemen her yıl yeni bir hükümet atmıştır. 2005'te ise kraliyet darbesiyle hükümetin başına kralın kendisi geçmiştir.¹⁵ Elbette bu darbe hem siyasi partilerden hem de Maoistlerden ciddi tepki görmüştür. Saray darbesi, siyasi partilerin kendi ajandalarını bir kenara

7 Gul, age., s. 36, 38.

8 Gul, age., s. 32.

9 Lauri Siitonen, "Human security and state rebuilding in post-conflict Nepal: Peace at the cost of justice?," Regions and Cohesion 1/1 (2011): 59.

10 Simon Robins, "Towards Victim-Centred Transitional Justice: Understanding the Needs of Families of the Disappeared in Postconflict Nepal," International Journal of Transitional Justice 5/1 (2011): 8.

11 Shrestha Bandana ve Niroula Som, "Internally Displaced Persons in Nepal," Peace and Democracy in South Asia 1/2 (2005): 47.

12 Bandana ve Som, age., 50.

13 Upreti, age., 46.

14 Karl-Heinz Kramer, "Nepal in Peace 2003: Another Failed Chance for Peace," Asian Survey 44/1 (2004), 47,48.

15 Parajulee, age., 90.

bırakarak monarşiye karşı birlikte hareket etmesine ve SPA ittifakını oluşturmaya sebep olmuştur. Bu süreçle birlikte CPN-M ve SPA arasında belirgin bir yakınlaşma yaşanmış, siyasi partiler monarşinin ortadan kaldırılarak cumhuriyetin ilan edilmesi fikrini sahiplenmeye başlamış ve Maoist kadrolarla birlikte *Jana Andolan II* için hazırlıklara başlanmıştır. Ayrıca hazırlıklar devam ederken CPN-M üç ay süreyle ateşkes ilan etmiştir. Bu süreçte CPN-M, siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi'de toplantılar yaparak çeşitli ülkelerden diplomatlarla da bir araya gelmişlerdir.

Jana Andolan II: İkinci Halk Hareketi

Şubat 2005'ten Nisan 2006'ya kadar geçen 14 ay boyunca kral ülkeyi yönetmiştir. Ancak SPA ittifakında bulunan partiler, Maoistler, sivil toplum kuruluşları, kadın örgütlerinin ve Nepal'de marjinalize edilmiş olan çeşitli halkların da desteğiyle başkent Katmandu'da 19 gün boyunca protestolar devam etmiştir. Bu protestolarda yollar kapatılmış ve polis noktaları halk tarafından ortadan kaldırılmıştır. Temel talep, çatışmanın çözülmesi ve demokratik bir cumhuriyet kurulması yönündeydi. Kral, 19 günün sonunda hükümetten ayrılmak zorunda kalmış ve yerine geçici hükümet kurularak SPA ve CPN-M barış için müzakerelere başlamıştır.¹⁶ Nitekim bu protestolar *Jana Andolan I*'in devamı olarak görülmüş ve *Jana Andolan II* olarak adlandırılmıştır.

Bu süreçte siyasi partilerin, gerek Maoistlerin desteğini alarak toplumsal kesimlerin bir araya getirilmesi gerekse monarşinin ortadan kaldırılması ve demokratik bir cumhuriyet kurulması fikrine yaklaşıklarını söyleyebiliriz. Örneğin bu protestolar sonrasında geçici hükümet döneminde, kadın aktivistler ve siyasi partilerin kadın örgütlerinin de desteğiyle politik mekanizmalarda -eşit düzeyde olmasa da- %33 kadın kotası uygulanmış ve Dalitlere yönelik "dokunulmaz" olma gibi ayrımcılıklar ortadan kaldırılmıştır.¹⁷ Yine iki asırdan fazla süre devam eden monarşi ortadan kaldırılarak Nepal'in federal, demokratik bir cumhuriyet olduğu kabul edilmiştir. Kasım 2006'da imzalanan barış antlaşması sonrasında geçici hükümetin seçimlere kadar devam etmesi, seçimlerin yapılması ve federal anayasa üzerinde çalışma yapılması konularında kararlar alınmıştır.

Federal anayasa tartışmalarını özellikle etnik gruplara ilişkin olarak ele almadan önce 2008'de yapılan seçimlere bakmak gerekiyor. 10 Nisan 2008'de yapılan seçimlerde iki farklı seçim sistemi karışık şekilde uygulanmıştır. Özellikle farklı etnik grup-

SPA ittifakındaki partiler, Maoistler, kadın örgütleri ve çeşitli halkların desteğiyle başkent Katmandu'da 19 gün boyunca protestolar devam etmiştir.

¹⁶ Routledge, age., s. 1279, 1280, 1286.

¹⁷ Routledge, age., 1291.

ların temsili açısından da talep edilen temsili sistemle oy çokluğuna dayalı seçim sistemi birlikte uygulanmıştır. 601 milletvekilinin seçileceği parlamento seçimlerinde 240 kişi oy çokluğuna göre, 335 kişi temsili seçim sistemine göre, 26 kişi ise hükümetin ülke genelinden aday olarak gösterdiği kişiler arasından seçilmiştir.¹⁸ 601 milletvekilinin 197'sini çeşitli etnik, kast ve dinî gruplara mensup kadınlar oluşturmaktaydı. Seçilen kadın milletvekillerinin %35,7'si Janajati, %22,4'ü Bahun, %15,8'i Madhesi, %10,7'si Chhettri, %2,6'sı Müslüman ve %2'si ise Kirant ve diğer gruplara mensup kadınlardan oluşuyordu. Bu kadınların %57,7'si kendisini Hindu olarak, %26,5'i seküler olarak tanımlamıştır.¹⁹ 2008'de yapılan seçimlerde birçok yorumcuyu şaşırtan sonuç ise CPN-M'nin yüksek bir farkla birinci parti seçilmesi olmuştur. CPN-M %29,28 oy alarak 220 milletvekili, Nepal Kongresi toplam oyların %21,14'ünü alarak 110 milletvekili, CPN-UML %20,33 oyla 103 milletvekili çıkarmıştır. Diğer birçok orta ölçekli veya küçük partinin de bu sistemle meclise girmesiyle Nepal'deki en fazla kesimi temsil eden bir meclis yapısı ilk defa ortaya çıkmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki Nepal Komünist Partisi 1959 seçimlerinde toplam -o dönem 781 sandalyeli olan mecliste- %7,2 oy alarak sadece 47, Nepal Kongresi ise %37,2 oy oranıyla 103 milletvekili çıkarmıştı.²⁰

Madhesi: Etnik Çatışma Potansiyeli

2006'da imzalanan barış antlaşması sonrasında CPN-M içerisinde üst pozisyonlarda yer alan Madhesi yöneticiler Maoistlerin kendilerine ilişkin bir açılım getirmediklerini görünce örgütten ayrılarak kendi hareketlerini oluşturmaya karar vermiştir.²¹ 2007'de Birleşik Demokratik Madhesi Cephesi (*United Democratic Madhesi Front* - UDMF) ismiyle yeni bir platform oluşturulmuştur. Aynı yıl Madhesi hareketinin düzenlediği *Madhesi Andolan I* protestoları sonrasında da Madhesiler siyaseten daha görünür bir grup haline gelmiştir. 2008'de geçici hükümet ve Madhesiler arasında sekiz maddelik bir anlaşma yapılarak Madhes ismiyle Terai bölgesinde federasyona bağlı bir otonomi kurulması resmî olarak kabul edilmiştir.²² Fakat CPN-M lideri Prachanda self-determinasyon fikrine çok uzak olmasa da Maoistler ve CPN-UML ortak bir bildiri yayınlayarak self-determinasyon talebini reddetmişlerdir.²³ Bir başka görüşe göre ise Maoistler CPN-UML ve Nepal Kongresi karşısında etnik temelde federal yapıyı desteklediği için yalnız kalmıştır ve 2015 anayasasında da ana akım partilerin istediği gibi etnik kimliğe dayanmayan bölgeler temelinde bir federasyon kabul edilmiştir.²⁴ Günün sonunda Madhesilerin hak talepleri devam ediyor ve olası bir etnik gerginliğin silahlı çatışmaya dönüşme ihtimalini de barındırıyor.

Yerinden Edilen Kişiler, Zorla Kaybetme ve Can Kayıpları

Bu bölümde yerinden edilmiş kişiler ve zorla kaybetmelere değinmek çatışma sürecini kavramak açısından da faydalı olacaktır. Nepal hükümeti ve Maoistler arasında yaşanan çatışma 1996'dan itibaren zorunlu göçü de beraberinde getirmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi yerinden edilmiş kişilere ilişkin kesin bir sayı verebilmek zor. Bununla birlikte Nepal'de 100-200 bin arasında kişinin zorla yerinden edildiği belirtiliyor. 2001 itibarıyla kralın CPN-M'yi "terörist" olarak deklare etmesi ve OHAL'in ilan edilmesiyle birlikte çatışmalar artarken ülkedeki şiddet koşullarından ötürü yerinden edilmiş kişilerin

18 Thapa ve Sharma, age., 211.

19 Kumari Kanel, "Women's Political Representation in Nepal: An Experience from the 2008, Constituent Assembly," *Asian Journal of Women's Studies* 4/20 (2014): 51.

20 Thapa ve Sharma, age., 212-215.

21 Miklian, age., 6.

22 Julia Strasheim, "No 'end of the peace process': Federalism and ethnic violence in Nepal," *Cooperation and Conflict* 54/1 (2019): 7.

23 Miklian, age., 7.

24 Strasheim, age., 7.

yaşam koşulları ve hak kayıpları da artmaya devam etmiştir. Nepal'deki çatışma ortamında şiddetin yanı sıra CPN-M'ye katılımın zorunlu hale getirilmesi, kaçırılma gibi olaylar da kırsal kesimde yaşayan sivilleri göçe zorlamıştır. Ayrıca çatışma ortamından kamu sektörü, okullar, hastaneler ve yerel esnaf da olumsuz anlamda etkilenmiştir. Nepal'deki araştırmalar; Dalitlerin, kadın, çocuk, engelli ve yaşlı bireylerin göçten daha fazla etkilendiğini ve özellikle kadın ve çocukların insan ticareti, zorla çalıştırılma gibi hak ihlalleriyle karşı karşıya kaldığını gösteriyor.²⁵

Nepal'de 1997'den itibaren zorla kaybetmelere ilişkin şikâyetler alınmaya başlanmıştır. 2001 sonrasında da vakalarda ciddi bir artış görülmüştür. Yerel ve uluslararası kurumlar ortalama 1.300 kişinin zorla kaybedildiğini belirtiyor. BM'ye bağlı Zorla Kaybetmelere Dair Çalışma Grubu en fazla vakanın 2002'de (277 kişi) yaşandığını belirtmiştir. Nepal'de barış antlaşması sonrasında Kayıp Şahıslar Komisyonu kurulmuşsa da hakikatin araştırılması ve yargılama konusunda ciddi bir çalışma yapılmış değildir. Nepal'e ilişkin oluşturulan çatışma arşivi zorla kaybetmelere dair vakaların çoğundan güvenlik güçlerini, bir kısmından da Maoistleri sorumlu gösteriyor.²⁶ Barış antlaşmasında Hakikat ve Uzlaşım Komisyonu'ndan bahsediliyor. Ancak taraflar arasında konsensüs sağlanamadığından komisyon ancak barış antlaşmasından dokuz yıl sonra yani 2015'te kurulabilmiştir. Komisyon ilk iki yılda 58.052 tanığın ifadesini toplamıştır.²⁷

Nepal'de geçiş dönemi adaletine ilişkin aktivizm çok eskilere dayanmıyor. İlk olarak 1999'da CPN-M'ye yakın bir grup tarafından Devlet Tarafından Kaybedilenler Aile Topluluğu (SOFAD) kurulur. Sonraki yıllarda gerek taraflara yakın gerekse partilerden bağımsız sivil platformlar da oluşturulur. Hakikatin ortaya çıkarılması ve ailelerin mağduriyetinin giderilmesi konularında savunuculuk yapan gruplar 2008'de bir çatı altında bir araya gelerek Adalet için Çatışma Mağdurları Topluluğu'nu oluşturmuştur. Ayrıca 2014'te BM tarafından da desteklenen Çatışma Mağdurları Ortak Platformu kurulmuştur.²⁸ Yine Nepal'deki can kayıplarına ilişkin birbirinden farklı veriler paylaşıyor. OHCHR'nin 2012'de Nepal'deki çatışmaya bağlı olarak yaşanan hak ihlallerine ilişkin raporunda, hükümetin verilerine dayanarak, çatışma sürecinde 12.686 kişinin hayatını kaybettiği belirtilmiştir.²⁹ R. Tamang, can kayıplarının 13.000 dolayında olduğunu belirtiyor.³⁰ Uppsala Conflict Data Programı ise can kaybını 11.187 kişi olarak gösteriyor. Uppsala Conflict Data Programı verilerine göre yaşanan can kayıpları ve bunların mekânsal dağılımı Şekil 2'de gösteriliyor.³¹

25 Ritendra Tamang, "Internally Displaced Persons in Nepal: Neglected and Vulnerable," *Asian Social Science* 5/6 (2009): 5-6.

26 Office of the High Commissioner for Human Rights, age., 110.

27 Suni Thapa ve Drew Cottle, "The role of truth and reconciliation commission in peace building: Nepal," *International Journal of Social Sciences* 33/3 (2010): 219.

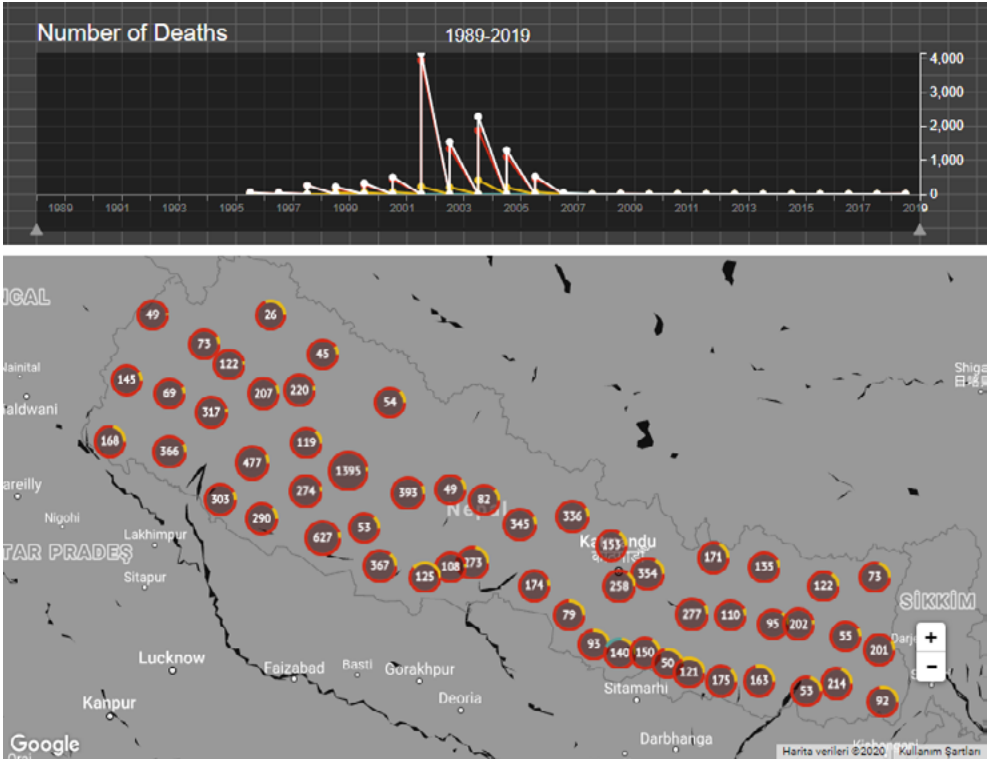
28 Tazreena Sajjad, "Heavy Hands, Helping Hands, Holding Hands: The Politics of Exclusion in Victims' Networks in Nepal," *International Journal of Transitional Justice* 10/1 (2016): 32-33.

29 Office of the High Commissioner for Human Rights, age., 18.

30 Ritendra Tamang, a.g.e., 4.

31 "Nepal," Uppsala Conflict Data Program, erişim 15.10.2020. <https://ucdp.uu.se/actor/258>

Şekil 2: Nepal Devleti ile CPN-M arasında geçen çatışmalarda yaşanan can kayıpları ve mekânsal dağılımı

Kaynak: Nepal, "Number of Deaths", Uppsala Conflict Data Program (UCDP), erişim 08.10.2020. <https://ucdp.uu.se/actor/258>

21 Kasım 2006'da imzalanan Kapsamlı Barış Antlaşması'nın akabinde Silahların ve Orduların Yönetimini İzleme Antlaşması (*Agreement on Monitoring of the Management of Arms and Armies - AMMAA*) 28 Kasım 2006'da imzalanmıştır. UNMIN dahil edilerek silahsızlanma süreci resmen başlamıştır. Silahsızlanma süreci, UNMIN gözetiminde PLA gerillalarının kantonlara, ordunun ise kırsal alanlara çekilmesiyle yaklaşık altı yıla yayılan bir süreci kapsıyor.³² Müzakere süreçlerine ayrılan bir sonraki bölümün sonunda silahsızlanma sürecine daha ayrıntılı bir şekilde yer verilmektedir.

³² DB Subedi, *Combatants to Civilians, Rehabilitation and Reintegration of Maoist Fighters in Nepal's Peace Process* (Manchester: University of Manchester Rethinking Peace and Conflict Studies, 2018), 78.

6

Müzakere Süreçleri

Nepal'deki müzakere süreçleri çatışmalarla neredeyse paralel yürümüştür. P. Maharjan ve K. Maharjan'ın iddiasına göre, çok fazla öne çıkmamakla birlikte 1997 yılında diyalog komitesi oluşturulmuştur. Maoistlere dönemin Deuba hükümeti tarafından gayriresmi şekilde müzakere çağrısı yapıldığını ancak bunun resmîyete dökülmediğini ve Maoistlerin de hükümete güvenmediğini belirtmişlerdir.¹ Resmî olarak yapılan görüşmeler ise 2001 ve 2003 yıllarında devreye girmiş ancak her iki süreçten de sonuç alınamamıştır. 2005'te, SPA ve CPN-M arasında gerçekleşen çeşitli görüşmeler sonunda taraflar krala karşı işbirliği yapılması konusunda mutabakata varmıştır. 2006'nın Nisan ayında gerçekleşen halk protestolarının (*Jana Andolan II*) akabinde de Nepal hükümeti ve CPN-M arasında müzakereler yapılmış ve barış antlaşması imzalanmıştır.

Birinci Müzakere Süreci

Nepal hükümeti ve CPN-M arasındaki ilk resmî görüşme çatışmanın başlamasından beş yıl sonra, yani 2001'de gerçekleşmiştir. 2001 yılında tekrar göreve başlayan Deuba hükümeti Maoistlerle diyalog için ateşkes ilan etmiştir. Taraflar ilk iki görüşmeyi Lapithur ve Bardiya kentlerinde gerçekleştirmiş, üçüncü görüşme için Kasım 2001 tarihi belirlenmiştir. Ancak bu süreçte PLA bir başka kentteki kışlaya saldırmış ve ardından kısa süren ateşkes dönemi sona ermiştir.² Bu süreçten sonra OHAL ilan edilmiş ve ülke genelinde çatışmalar artmıştır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, 2001 yılındaki görüşmeler salt PLA'nın kışlaya saldırısı nedeniyle sonlanmamıştır. 2001, Nepal için hükümet değişikliğinin yaşandığı, Kral Birendra ve ailesine suikast yapıldığı, istikrarsızlığın devam ettiği bir yıldır. Ayrıca suikast sonrasında başa geçen Kral Gyanendra meseleyi askerî yöntemlerle çözme düşüncesindedir. Upreti, 2001'de kopan müzakerelerle ilgili olarak, hükümetin Maoistlerle daha önce de arabulucularla zaman zaman diyalog kurduğunu ve 2001'deki görüşmelerde hükümetin şartlar ve koşullar konusunda katı bir tutum sergilemesinden ötürü müzakerelerin koptuğunu ileri sürmektedir. Diğer yandan CPN-M'nin görüşme masasında talep ettiği anayasal meclis ve cumhuriyetin ilan edilmesi konularında da Maoistler geri adım atma düşüncesinde olmamıştır. Nitekim bu süreçte anayasal monarşiyle yönetilen Nepal'de kral halen siyasi yönetimde etkili bir pozisyondaydı ve Kral Gyanendra'nın askerî yöntemleri devreye sokmak istemesinin bir sebebi de kendi pozisyonunu korumaktı. Kısaca 2001'deki görüşmelerde hükümet CPN-M'nin taleplerini kabul etmeye hazır değildi, Maoistler de geri adım atmak istemedi.

2002'de Kral Gyanendra, Deuba hükümetini görevden alarak kendi kontrolünde çalışacak olan Bahadur Chand hükümetini atamıştır.³ Bundan sonraki süreç 2005'te yaşanan kraliyet darbesine kadar hükümetler açısından benzer atamalar ve istikrarsızlıkla geçmiştir. 2002'de kral tarafından atanan Chand hükümeti diğer siyasi partiler tarafından kabul görmemiş ve illegal olarak tanımlanmıştır. Hakeza Bahadur Chand'ın kendi partisi olan Ulusal Demokrat Parti (*Rastriya Prajatantra Party - RPP*) de kralın idare ettiği sürece mesafeli yaklaşmıştır.

İkinci Müzakere Süreci

Nepal'de ikinci müzakere süreci 2003 yılında gerçekleşmiştir. Chand hükümeti Ocak 2003'te ateşkes ilan ederek Maoistlerle görüşmeleri başlatmıştır. Bu süreçte yaşanan olumlu bir gelişme, 2001'deki

1 Maharjan ve Maharjan, age., 81.

2 Subedi, age., 74.

3 Upreti, age., 46-47.

müzakere sürecinden farklı olarak tarafların uyacağı 22 maddelik bir davranışlar çerçevesi çizilmiş olmasıdır.⁴ Örneğin 2001'de böyle bir davranışlar çerçevesi olmadığından süreç içerisinde de tarafların farklılıkları dolayısıyla CPN-M kışlaya saldırı düzenlemişti. Karşılıklı güvenin artırılması açısından böyle bir çerçeve belirlenmesini pozitif olarak değerlendirmek mümkündür.

CPN-M, bu görüşmeler için üst düzey yöneticilerden oluşan beş kişilik bir müzakere heyeti oluşturmuştur. Bu heyet içerisinde PLA'dan yetkili bir komutan ve CPN-M'nin teorik ismi olarak görülen Dr. Baburam Bhattarai gibi isimler yer almıştır. Ancak CPN-M heyet içerisinde kadınlara yer vermediğinden ötürü de eleştirilmiştir. Hükümet heyetinin başında ise başbakan yardımcısı olan Badri Prasad Mandal bulunuyordu.

2003'teki ilk görüşme 27 Nisan günü başkent Katmandu'da gerçekleşmiştir. Hükümet heyeti ortaya ciddi bir teklif getirmezken, Maoistler 1996 yılında ortaya koydukları kırk madde halindeki talepleri 24 maddeye indirerek masaya teklif sunmuştur. Maoistlerin talepleri arasında; 1990 anayasasının yenilenmesi, halkın egemen olduğu bir sistemin kurulması, devletin seküler olması, Maoistlerin de dahil olacağı geçici bir hükümet kurulması ve demokratik seçimlerle seçilecek olan meclisin yeni bir anayasa hazırlaması yer almıştır. CPN-M sunduğu teklifte monarşinin kaldırılması fikrini tartışmaya açık bırakmış, ancak eğitim, sağlık, çalışma haklarının garantiye alınarak çiftçilerin toprak haklarının kabul edilmesi, Nepal Kraliyet Ordusu'nda yapısal değişikliğe gidilmesi ve PLA'nın ulusal orduya entegre edilmesi gibi talepleri dile getirmiştir.

Görüşmelerin ikinci turu 8 Mayıs'ta yapılmış ve hükümet CPN-M'nin talepleri konusunda zaman talep etmiştir. Bu süreçte net olarak CPN-M'nin elde ettiği iki sonuç olmuştur. İlk olarak daha önce tutuklanan ve cezaevinde olan bazı PLA kadrolarının serbest bırakılması ve ikinci olarak ordunun kendi askerî noktalarının sadece beş kilometre uzağına kadar serbest dolaşması konularında sözlü olarak anlaşılmıştır. Bu iki sonuç karşılıklı güvenin artırılması açısından önemli olmakla birlikte, Maoistlerin ülke geneline yayılmasından ötürü masada ellerinin güçlü olduğunu da göstermektedir. Ancak bu taleplere Nepal Kraliyet Ordusu tarafından tamamen karşı çıkılmıştır. Monarşiye bağlılığı olan ordunun bu tutumu Maoistler tarafından ciddiye

2001 ve 2003 yıllarında müzakereler yapılmış ancak iki süreçten de sonuç alınamamıştır.

4 Kramer, age., 45.

alınmış ve CPN-M müzakere heyetinde olan Baburam Bhattarai, diğer siyasi partilerle monarşiye karşı işbirliği yapma tehdidinde bulunarak müzakerelere devam etmeyeceğini açıklamıştır.⁵

Ordunun askerî noktalardan beş kilometre uzağa geçmeyeceği konusu devlet mekanizmasında da krize neden olmuştur. Chand hükümeti görevden alınarak yerine daha muhafazakâr bir siyasetçi olan Bahadur Surya Thapa'nın kurduğu hükümet atanmıştır. Müzakerelere devam edildiye de yeni hükümet, daha önce sözlü anlaşmaya varılan askerî konulara itiraz etmiş ve görüşmeler Kraliyet Ordusu ve PLA'nın yeniden çatışmaya dönmesiyle birlikte sona ermiştir.⁶

Kraliyet Darbesi ve İkinci Halk Hareketi

Nepal çatışmasında önemli kırılma noktalarından biri 1 Şubat 2005'te gerçekleşen kraliyet darbesidir. Kral bu tarihten itibaren mutlak gücü eline geçirerek hükümeti de kendisi idare etmeye başlamıştır. Bu süreçte ordu kralın yanında durmuş ve ülke genelinde işkence ve keyfi tutuklamalar artmıştır. Art arda değişen hükümetler, siyasi istikrarsızlıkla birlikte yaşanan kaos ortamında siyasi partiler bir araya gelerek SPA'yı oluşturmuştur. Siyasi partilerin oluşturduğu ittifak ile CPN-M arasında yapılan görüşmeler sonunda seçimlere gidilmesi konusunda anlaşılmıştır. SPA ve CPN-M, daha sonra, 2005'in Kasım ayında 12 maddelik bir mutabakata vararak kralın kurduğu anti-demokratik sisteme ve monarşiye karşı birlikte mücadele etme kararı almıştır.⁷ Kralın ve monarşiye bağlı olan ordunun yaklaşımları siyasi partiler ve Maoistleri yakınlaştırmıştır da denebilir. Bu yeni süreç ve ortaklıkla birlikte *Jana Andolan II* protestoları örgütlenmiş ve Nisan 2006'da 19 gün süren kitlesel protestoların ardından kral yetkilerini bırakarak geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Oluşturulan geçici hükümet içerisinde CPN-M de yer almış ve 18 Mayıs 2006'da geçici hükümet devletin kapsayıcı olacağına ve yeniden yapılanacağına dair bildiri yayınlamıştır. Bu süreçte Nepal'in laik bir devlet olduğu parlamentoda kabul edilmiştir. 8 Kasım 2006'da SPA ve CPN-M liderleri bir araya gelerek Kapsamlı Barış Antlaşması'na dair temel konularda -devletin kapsayıcı ve demokratik olması, merkezî ve üniter yapının sona ermesi- fikir birliğine varmışlardır. Ayrıca etnik kimlik, kast, sınıf, anadil ve cinsiyet temelli ayrımcılığın sona ermesi ve gerek bölgesel gerekse etnik anlamda her kesimin temsil edilebilmesi için seçim sisteminin karma hale getirilerek temsili seçim sisteminin çoğunluk seçim sistemiyle birlikte uygulanması hususlarında da taraflar anlaşmıştır.⁸ Ancak şunu da belirtmek gerekir ki müzakere heyetlerinde ve atanan kolaylaştırıcılar arasında kadın temsilci bulunmuyordu. B. R. Upreti, 2006'daki müzakere masasına kadınların dahil edilmediğini, 2003'teki görüşmelerde de sadece ilk tur görüşmeye tek bir kadın üyenin hükümet tarafından atandığını ancak rolünün çok kısıtlı olduğunu belirtmiştir.⁹

Barışa Giden Yol

2005 ve 2006 yıllarında, SPA ve CPN-M arasında barış antlaşmasına giden süreçte çeşitli antlaşmalar imzalanmıştır. Bu antlaşmalar; CPN-M ve SPA arasında yapılan 22 maddelik Çerçeve

5 Kramer, age., 45,46.

6 Majarhan ve Maharjan, age., 81,82.

7 Subedi, age., 76.

8 Deepak, Thapa ve Alexander, Ramsbotham, *Two steps forward, one step back The Nepal peace process* (London: Conciliation Resources: 2017), 234.

9 Bishnu R. Upreti, "Role of women in Nepal's peace process," (Women in Constitution seminerinde sunulan bildiri, Yati, Kathmandu, 18-19 August 2008), 8.

Antlaşması (22 Kasım 2005), CPN-M ile hükümet arasında imzalanan ve davranış kurallarını içeren 25 maddelik Ateşkes Antlaşması (25 Mayıs 2006), CPN-M ile SPA arasında yapılan ve BM'nin sürece dahil edilmesi dahil geçici anayasa gibi siyasi başlıkları içeren 8 maddelik antlaşma (16 Haziran 2006) şeklindedir. Nitekim 8 Kasım 2006 tarihinde, CPN-M ve SPA arasında Zirve Toplantısı yapılarak süreç genel hatlarıyla tamamlanmıştır. Kapsamlı Barış Antlaşması ise resmî olarak 21 Kasım 2006 tarihinde Nepal hükümeti ve CPN-M tarafından imzalanmıştır.

Antlaşma sonrasında taraflar Birleşmiş Milletler'e sürece destek vermesi ve gözlemcilik yapması için davet mektubu gönderme konusunda fikir birliği etmiştir. Ancak hükümet ve Maoistler o dönem BM Genel Sekreteri olan Kofi Annan'a iki ayrı mektup göndermişlerdir. Hükümet, BM'yi PLA'nın silahlı kadrolarının tasfiyesinde rol alması için davet etmiş; CPN-M ise bunu kınayarak BM'nin süreçte üçüncü bir taraf ve gözlemci olması için davet mektubu göndermiştir.¹⁰ Böylece hem tarafların hem de silahsızlanma süreci içerisinde ordu ve PLA'nın meseleyi farklı ele almalarının sinyalleri de verilmiştir.

Barış Sürecinde Ortaya Çıkan Zorluklar

2006 yılındaki müzakerelerde çeşitli konularda zorluklar yaşanmıştır. Özellikle *Jana Andolan II* protestoları sırasında toplumsal kesimler tarafından birçok demokratik talep ortaya konmuş veya yinelenmiştir. Bu taleplerin büyük çoğunluğu esasında CPN-M'nin talepleriyle örtüşmekteydi. Ancak siyasi partilerin üst kastlara mensup birçok kişiyi içermesi ve geleneksel güç kaygıları masada gecikmelere neden oldu. Müzakere sürecinde yaşanan temel tartışmalardan biri cumhuriyet-anayasal monarşi konularındaydı. Ayrıca geçici hükümet, geçici anayasa, silahsızlanma ve silahların kontrolü, ordu ve kurtuluş ordusu gibi konularda farklı yaklaşımlar söz konusuydu. Maoistler, cumhuriyet konusunda geri adım atarak anayasal monarşiyi kabul etmeye diğer konularda kazanım elde etmek için hazırды.

2006 protestoları sonrasında kral geri çekilse de SPA özellikle anayasal monarşi konusunda hassasiyet göstererek cumhuriyet konusunu ötelemeye çalışmıştır. Bu süreçte taraflar karşılıklı olarak birbirlerini suçlamaya başlamışlardır. SPA, CPN-M'yi Davranış Kuralları Antlaşması'nı ihlal etmekle suçlarken, CPN-M ise SPA'yı eleştirerek daha önce anlaşıldığı halde hükümeti feshetme konusunda geciktiklerini ve PLA'nın kantonlara çekilmesi için bütçe çıkarılmadığını söylemiştir. Dönemin başbakanı Girija Koirala anayasal monarşinin kolaylıkla ortadan kaldırılması konusundan çok da hoşnut değildi. Nihayetinde müzakerelerin sonuca varması için gözlemci sıfatıyla görüşmeleri izleyen sivil toplum üyeleri tarafları anlaşma sağlanması konusunda zorlamıştır.

Bu süreçte hem Maoistler hem de SPA etnik otonomi ve temsili seçim sistemi (etnik grupların temsiline artması için) konusundan uzak durmaya çalışmışlardır. Ancak Madhesilerin düzenlediği protestolar sonrasında bu iki konuyu taraflar yeniden ele almak durumunda kalmıştır.¹¹ Sonrasında demokratik, seküler, karma bir seçim sistemi (temsili ve çoğunluk sistemleri) ve cumhuriyetin ilan edilmesi gibi konularda anlaşma sağlanmışsa da federal sistemde etnik otonomi konusunda anlaşma sağlanamamıştır. Ek olarak, taraflar anlaşma sonrasında başlayan silahsızlanma ve bir kısım PLA mensubunun orduya entegre edilmesi konularında da zaman zaman gerginlik yaşamaya devam etmiştir.

Bu noktada şuna da kısaca değinmek gerekiyor; Maoistlerin çatışma sürecinde etnik grupların

¹⁰ Subedi, age., 78.

¹¹ Maharjan ve Maharjan, age., 85-87.

desteğini aldıktan sonra müzakere masasında otonomi konusundan uzak durması veya karşı tarafa kabul ettirememesi uzun zaman tartışma konusu olmuştur. Ayrıca SPA'nın krala karşı Maoistlerle ortak mücadele ettiği ve monarşiye karşı *Jana Andolan II* protestolarında aktif şekilde yer aldığı halde müzakere masasında bu konuda ayak direttiğini söylemek mümkündür.

Silahsızlanma ve Güvenlik Sektörü Reformu

UNMIN, 2007 başında, PLA gerillalarını kaydetmeye başlamıştır. 2008'de ise başbakan ve siyasi partilerin temsilcilerinden oluşan ve silahsızlanma sürecinde yetkili karar mercii olacak olan özel bir komite oluşturulmuştur. Ayrıca Silahların ve Orduların Yönetimini İzleme Antlaşması'nda belirtildiği üzere UNMIN, Nepal Ordusu ve PLA temsilcilerinin yer aldığı dokuz kişilik Ortak İzleme Koordinasyon Komitesi oluşturuldu.¹² PLA gerillaları bu süreçte yedi ana kanton olmak üzere uydu kantonlar dahil toplam 21 kantona yerleşti ve gıda vb. masrafları hükümet tarafından karşılanacak şekilde düzenlendi. Bu süreçte PLA liderleri kantonların korumasının kendilerinde olmasını talep etti. 2007 yılında, PLA'ya ait 3.475 adet ve orduya ait 2.855 adet silah resmî olarak kaydedildi, kanton ve kırsaldaki konteynerler içerisinde muhafaza edilerek konteyner anahtarları taraflara teslim edildi. Eski gerillaların tespit edilmesi ve kantonlara yerleştirilmesi için kaydetme işlemi iki aşamalı olarak UNMIN tarafından gerçekleştirildi. Mart 2007'de 32.250 kişi PLA mensubu olduğunu belirtmiş de Temmuz 2007'de yapılan ikinci tur kayıtlarda 19.006 gerilla olduğu (15.756 erkek, 3.846 kadın) tespit edildi. Ayrıca 18 yaşından küçük oldukları gerekçesiyle 4.008 kişinin kantonlarda kalamayacaklarına karar verildi.¹³ Nihayetinde 19.006 eski PLA mensubu ülkenin çeşitli yerlerine yayılmış olan kantonlarda yaklaşık altı yıl geçirdi.

1 Kasım 2011'de ana akım siyasi partiler ve CPN-M, gerillaların entegrasyonu konusunda anlaşma yaparak kantonlarda yaşayan PLA kadrolarına üç farklı teklif sunmuştur: Tazminat alarak gönüllü emekli olma, rehabilitasyon programını seçme ve Nepal Ordusu'na entegre olma. Altı yılın sonunda, 2.456 gerillanın kayıp olduğu veya kantondan ayrıldığı, geriye kalan 17.146 kişi arasından 15.602 kişinin tazminat alarak gönüllü emekli olduğu, 1.444 kişinin orduya katılmayı tercih ettiği ve sadece 6 kişinin rehabilitasyon programını (eğitim ve meslek kurslarını kapsayan) tercih ettiği kaydedilmiştir.¹⁴

PLA gibi ordu da bu süreçte kırsallarına çekilerek silahları konteynerlerde muhafaza edilmiştir. Monarşinin ortadan kalkmasıyla birlikte ordunun ismi değiştirilerek Nepal Kraliyet Ordusu yerine Nepal Ordusu kullanılmaya başlanmıştır. Silahsızlanma sürecinde ordu ve hükümet arasında yaşanan bir kriz, CPN-M'nin hükümette olduğu 2009 yılında genelkurmay başkanını görevden almak istediğinde yaşanmış ve diğer siyasi partiler Maoistlerin devlet ve orduyu ele geçirmeye çalıştığını iddia etmişlerdir. Maoistler ise diğer siyasi partilerin tutumunu anayasal darbe şeklinde yorumlamış ve hükümetten ayrılmıştır.

Yine güvenlik sektörüne ilişkin reformlar konusunda da ne ordunun ne de PLA'nın süreci desteklediği söylenebilir. B. Upreti ve P. Vanhauette, tartışmaların odağında olan Nepal Ordusu ve PLA'nın süreciyle ilgili yaşanan bu krizlerin (polisin sivilleştirilmesi, PLA kadrolarının orduya entegre edilmesi gibi) bir nedeninin de barış antlaşmasında ve resmî belgelerde güvenlik sektörü reformlarının kapsamlı

12 D. Subedi, "Dealing with Ex-Combatants in a Negotiated Peace Process: Impacts of Transitional Politics on the Disarmament, Demobilization and Reintegration Programme in Nepal," *Journal of Asian and African Studies*, 2013, 676-677.

13 D. Subedi, age., 676.

14 DB. Subedi, age., 93-94.

detaylandırılmamış olması olduğunu belirtmektedir.¹⁵ Taraflar arasındaki güvensizlik, ordunun muhafazakâr yapısı, PLA'nın kadro sayısını yüksek göstermesi, tarafların reformlara sıcak bakmaması ve CPN-M'nin seçimlerde güçlü bir oy oranıyla seçilmesi sonrasında partilerin hükümete güvensizliği boşlukları olan bir meselede krize yol açmıştır.

Kadın Gerillalar

Kadın gerillalar entegrasyon sürecinde tam olarak dönüşüm yaşanmamış olan toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı ciddi ayrımcılıklarla karşı karşıya kalmıştır. N. Gul, kadınların CPN-M ve PLA'ya katılmalarının üç sebebi olduğunu söyler: Kadınların geleneksel rollere karşı çıkmaları, ailelerinin öldürülmesi veya güvenlik güçleri tarafından tecavüze uğramaları ve politik olarak avantaj elde etmek istemeleri.¹⁶ Neticede her üç sebep de erkek egemen sistemle birebir alakalıdır. KC. Luna, kadın gerillaların yeniden entegrasyon sürecinde özellikle toplumsal cinsiyet rollerine bağlı yaftalama nedeniyle toplumsal yaşamda normalleşmeye geri dönüşlerinin çok kolay olmadığını ve entegrasyon sürecinde ailelerin pozitif katkılar sağlayabiliyorken kimi zaman sağla(ya)mamasına sebep olabildiğinden bahseder.¹⁷ Luna'nın görüştüğü eski kadın gerillalar, kadınların çoğunun kalıcı bir iş olduğu için orduya entegre olmak istediklerini, hatta sürecin başında isteyenlere bu seçeneğin açık olacağı söylendiği halde sonradan yaş, eğitim seviyesi gibi faktörlerle çoğunun uygun görülmediğini belirtmişlerdir. Ayrıca aldıkları tazminat ödemesinin geçim için küçük bir toprak almaya yettiğini ancak kadınların yasal olarak mülkiyet edinmemesinden dolayı aldıkları toprağı eşlerinin üzerine kaydetmek zorunda kaldıklarını söylemişlerdir. Bazı kadınlarsa geri döndükleri zaman ailelerinin ataerkil bakış açısından ötürü kendilerini kabul etmediğini veya kimilerinin aldıkları tüm tazminatı daha önceki yaralanmalardan ötürü sağlıklarına harcadıkları için ekonomik sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.¹⁸

- 15 Bishnu Upreti ve Peter Vanhauette, "Security Sector Reform in Nepal: Challenges and Opportunities," *Security Sector Reform in Challenging Environments* içinde, der. Hans Born ve Albrecht Schnabel (Geneva: Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces, 2009), 4.
- 16 Nabiha Gul, "Women in Conflict Zones: Case Study of Nepal," *Pakistan Horizon Women's Concerns in International Relations* 60/4 (2007): 75.
- 17 KC. Luna, "Everyday realities of reintegration: experiences of Maoist 'verified' women excombatants in the aftermath of war in Nepal," *Conflict, Security & Development* 19/5 (2019): 456.
- 18 Luna, age., 462,464.

Çocuk “Savaşçılar”

Çatışma sürecinde birçok çocuk öksüz kalmış, eğitim hakları engellenmiş, çocuk işçi olarak çalıştırılmış, yerinden edilmiş ve evsiz kalmıştır. Çatışma döneminde hem devlet güçleri hem de Maoistler çocukları askerî nedenlerle kendi birliklerine almışlardır. Örneğin Maoistlerin “her evden bir kişi” politikası sonucunda bazı çocuklar PLA'ya katılmak zorunda bırakılmıştır. Bu süreçte PLA çocukları casus, savaşçı, aşçı olarak, devlet güçleri ise casus ve aşçı olarak görevlendirmiştir. 2006'da müzakereler devam ederken Maoistler gerek gönüllü gerekse zorunlu olarak katılım sayısını artırmış ve insan hakları örgütleri her okulda 10-200 arası çocuğun kaçırıldığını belirtmiştir. BM 1612 Sayılı İzleme ve Raporlama Komitesi için çocuklarla yapılan görüşmelerde çocuklar 18 yaşında olduklarını iddia etseler de daha küçük göründükleri belirtilmiştir.¹⁹ Nitekim UNMIN silahsızlanma amaçlı kayıt sürecinde UNICEF'ten de destek alarak 4.008 çocuk tespit etmiş ve çocukları kantonlara kabul etmemiştir. Kara mayınlarından ötürü hayatını kaybeden, yaralanan çocukların yanı sıra işkenceye maruz kalan, cinsel istismara uğrayan ve tutuklanan çocuklar da olmuştur. BM ve sivil toplum kuruluşları yeniden entegrasyon için bazı çalışmalar gerçekleştirmiş, Barış ve Yeniden İnşa Bakanlığı ise 58 bölgede 1.417 çocuğu desteklemiştir. Öte yandan A. Shakya, bu sayıların sadece buz dağının görünen yüzü olduğunu belirtiyor. Çocukların eğitim, sağlık haklarının ihlal edilmesinin yanı sıra ailelerinin yanına geri dönen çocukların dışlanması veya zorla evlendirilmesi gibi ihlaller devam etmiştir.²⁰

Barış ve Yeniden İnşa Bakanlığı

Nepal hükümeti ve CPN-M arasında imzalanan Kapsamlı Barış Antlaşması'nın ardından 2007'de Barış ve Yeniden İnşa Bakanlığı (*Ministry of Peace and Reconstruction - MoPR*) kuruldu. M. Thapa, Solomon Adaları'nın ardından barış bakanlığı kurulan ikinci ülkenin Nepal olduğunu belirtiyor.²¹ MoPR'nin vizyonu Nepal'de kalıcı ve sürdürülebilir bir barış için destek sunan kurum olarak tanımlandı. Bakanlığın görev tanımları arasında; sivil toplumu desteklemek, kriz yönetimi, barış eğitimi ve atölyelerini desteklemek, hükümete barış inşası konusunda politika belirleme dahil teknik destek sunmak ve uluslararası işbirliği geliştirmek gibi konular bulunuyor. MoPR'nin kurulması barış kültürünün kitlelere yayılması, sivil toplum aracılığıyla farklı kesimlere ulaşabilme ve kalıcı bir barış inşası için son derece önemli. Örneğin Nepal'de sivil toplumun da desteğiyle MoPR ile birlikte çalışan Yerel Barış Komiteleri kuruldu. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, sivil toplum kuruluşları barış inşası için geliştirdikleri çalışmalarda finansal zorluklarla karşılaşmıştır. Nepal'de bakanlığa bağlı çalışan Nepal Barış Vakıf Fonu (*Nepal Peace Trust Fund - NPTF*) kaynaklarından sivil topluma aktarılan fonlar sınırlı seviyede kaldı. Nitekim daha sonra kurulan Hakikat ve Uzlaş Komisyonu (*Truth and Reconciliation Commission - TRC*) için de siyasiler sivil toplum örgütleriyle işbirliğine sıcak bakmamıştır.²² Bu noktada NPTF'nin ortakları arasında Avrupa Birliği ve USAID'in olduğunu da belirtmek gerekiyor.²³

19 Anjana Shakya, “Experiences of children in armed conflict in Nepal,” *Children and Youth Services Review* 33/3 (2011): 559.

20 Shakya, age., 562.

21 Mishra Thapa, “Ministry of Peace and Reconstruction - a foundation for peace,” *University of Peace* (2007): 3.

22 Thapa, age., 630, 633.

23 “Peace and Trust Fund” Nepal, NPTF, erişim 16.10.2020. <http://www.nptf.gov.np/index.php>

A photograph of a person wearing a red headscarf and a patterned dress, sitting on a stone step in a narrow alleyway. The scene is framed by a large, ornate wooden door. The person is looking down, and the alleyway leads to a building with a small arched doorway. The overall tone is contemplative and quiet.

Sonuç ve Değerlendirme

Nepal vakası, sınıfsal temelde ancak içerisinde etnik nüveler barındıran devlet-içi bir çatışmadır. 1996'da başlayan çatışmalar, 2001 ve 2003 yıllarındaki iki başarısız müzakere sürecinden sonra, 2005-2006 yıllarında krala karşı SPA ve CPN-M arasında yapılan işbirliğinin ardından gelişen halk ayaklanması sonucu gerçekleşen rejim değişikliğiyle sonlanma yoluna girmiştir. Özellikle *Jana Andolan II* öncesinde CPN-M ve SPA'nın işbirliği geliştirmesi diyalog sürecine 2005'te yavaş yavaş girildiğini de gösteriyor. Protestolar sonrasında, yeni kurulan hükümet ve CPN-M arasında müzakere süreci başlamış ve 21 Kasım 2006'da Kapsamlı Barış Antlaşması imzalanmıştır. Nepal'de monarşi rejiminden çıkılarak cumhuriyet ilan edilmiş ve ülke etnik temelde olmayan yedi bölgeye ayrılarak federasyon çatısı altında yönetilmeye başlanmıştır. Dinî açıdan ise tek din -Hindu- politikasından çıkılarak seküler bir sistem kabul edilmiştir.

Görece başarılı sayılabilecek bu süreçte müzakere yoluyla çözüme ulaşılsa da Nepal'deki etnik otonomi talepleri kabul edilmemiş, etnik gruplar ve yerli halkların maruz kaldığı ayrımcılık, üst kastların uluslararası fonlardaki, ordudaki, siyasi ve ekonomik alanlardaki hâkimiyeti sona ermemiştir. Ülkede yüzlerce yıl devam etmiş kast sistemi ve 240 yıllık Hindu monarşisinin etkilerinden sıyrılarak demokratik bir rejim inşa etmek kolay olmamakla birlikte Nepal'de halen demokrasi, çoğulculuk anlamında toplumsal bir dönüşüme ihtiyaç olduğunu ve 1950'li yıllardan bu yana demokrasi inşası için çatışma dahil inişli çıkışlı süreçler yaşandığını söyleyebiliriz.

Ülke içerisinde ise Terai bölgesinde yaşayan Madhesilerin ve Janajati olarak adlandırılan yerli halkların kendi aralarında ve özellikle Katmandu merkezli devletle olan sorunları çözümlenmiş değildir. Janajatiler, Terai bölgesinde sadece Madhesilerin değil kendileri dahil birçok halkın yaşadığını ve salt Madhesi temelli bir etnik otonomiye kabul etmeyeceklerini söylüyor. Madhesiler ise gerek geçici anayasa sürecinde gerekse federal bölgelere ayrılma konusunda etnik otonomi talepleri karşılanmadığından kitlesel protestolar gerçekleştirmiştir. Nitekim 2015'te Hindistan kendisiyle kültürel bağları olan Madhesilere destek vererek yaklaşık altı ay Nepal sınırını kapatmış ve ülkede başta gıda olmak üzere ciddi ekonomik sıkıntılar yaşanmıştır. Bölge üzerine çalışan araştırmacılar ve uzmanlar Terai bölgesindeki etnik sorunların şiddet içeren etnik bir çatışmaya dönüşmesi riski olduğunu belirtiyor. Nitekim Madhesiler başta olmak üzere etnik grupların ordu içerisinde yer almak dahil siyasi temsil, ayrımcılığın sonra ermesi ve etnik otonomi talepleri devam ediyor.

Nepal örneğine ilişkin çatışma çözümü ve barış inşası konusunda öne çıkan bir konu da barışın yerelleştirilmesiyle ilgili. BM barış "operasyonlarında" birçok ülkede daha aktif görev alsa da Nepal'de sınırlandırılmış bir misyon üstlenmiştir. Tarafların daveti üzerine misyon üstlenen UNMIN'e gerek siyasi partiler gerekse Hindistan şüpheyile yaklaşmıştır. Ayrıca Madhesilerin talep ve protestoları devam ettiğinden, UNMIN, arabuluculuk yapmak istemiş ancak hükümet BM'nin bu isteğine sıcak bakmamıştır. Bunlara bağlı olarak, UNMIN'in görev süresi uzatılmamış ve 2011 yılında da sona ermiştir. Bir anlamda denge oluşturan UNMIN ülkeden ayrıldıktan sonra barış süreci de neredeyse durmuştur.

İmzalanan barış antlaşması sonrasında oluşturulan Barış ve Yeniden İnşa Bakanlığı son derece önemli dersler sunuyor. Öyle ki bakanlığın sivil toplumla daha uyumlu hareket etmesi, çalışmalarında devlete bağlı merkezileştirmekten öteye geçerek sivil topluma mesafeli durmaması ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları için gerekli olan finansal desteği sağlaması önem arz

ediyor. Ayrıca sivil toplumun da deneyim ve görüşlerini aktarabileceği işlevsel mekanizmalar kurmak gerekiyor. Yine, Hakikat ve Uzlaş Komisyonu, Kayıp Şahıslar Komisyonu gibi geçiş dönemi adaletini sağlamak için oluşturulan mekanizmalar geciktirildiği gibi zorla kaybetmeler, işkence, cinsel şiddet ve ordunun reformize edilmesi gibi konular da muallakta kaldı. Elbette, Barış ve Yeniden İnşa Bakanlığı aracılığıyla barışa yönelik komiteler ve projeler ortaya çıktı. Ancak tarafların geçmişle yüzleşmeden kaçındığını ve barışın yeterince toplumsallaştırılmadığını söyleyebiliriz. Nepal'de geçiş dönemi adaletine ilişkin aktivistlerin mücadelesi devam ediyor. Fakat 2020 itibarıyla hükümet halen geçiş dönemi adaletine dair çalışan BM raporörlerinin ülkeyi ziyaret etmesine sıcak bakmıyor.

Silahsızlanma süreci görece başarılı olsa da kantonlardan ayrılan ve şiddete yeniden dönebilecek kadrolar ve silahlı gençlik örgütlenmeleri mevcut. Ayrıca yeniden entegrasyon sürecinin toplumsallaşması, rehabilitasyon ve mesleki eğitimlerden öte tazminatla emekliliğin öne çıkması da eski kadrolar için birçok sosyal ve ekonomik sorunu beraberinde getirmiştir. Kanton sürecinden sonra özellikle eski kadın gerillalar özel ve kamusal alanda toplumsal cinsiyet ayrımlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu anlamda kadın gerillalar için toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açısıyla sürecin ele alınması gerekirdi. Nitekim Nepal'de sadece silahsızlanma değil, müzakere süreçlerine de kadınlar dahil edilmemiştir. Dolayısıyla Nepal'deki karar alma süreçlerinin kadınlar açısından sağlıklı işletilmediğini söyleyebiliriz. Ayrıca çocuk "savaşçılar" çatışma sonrasındaki süreçte dışlanma ve eğitim haklarına erişim konusunda sorunlarla karşılaşmıştır. Rehabilitasyon konusunda hükümet BM'nin çeşitli kurumlarından destek almıştır. Bununla beraber araştırmacılar çocukların okula yeniden entegre olma konusunda ve psikolojik açılardan ciddi sıkıntılar yaşadığını belirtiyor.

Elbette her ülke ve coğrafyanın kendine özgü koşulları var. Ancak Kürt meselesine ilişkin konuyu ele aldığımız zaman Nepal'le benzerlikler gösteren bazı hususların olduğunu görüyoruz. Örneğin Türkiye'nin çok etnisiteli ve çok dilli yapısı Nepal örneğiyle örtüşüyor. Gerek milliyetçi politikalar gerekse uzun yıllar içerisinde yapısal olarak kendini yeniden üreten ötekileştirici yaklaşımlar ayrımcılığa zemin oluşturuyor. Türkiye'de devlet tarafından uygulanan tek dil, tek din politikası Nepal'deki asimilasyon politikasıyla benzerlik gösteriyor. Anadil kullanma hakkı, ülkenin demokratikleşmesi ve geçmişle yüzleşme hem Nepal'de hem de Türkiye'de örtüşen konular. Nepal'de özellikle belirli bir kimliğin öne çıktığı bölgelerde gelişen özerklik talebi Kürt meselesinde de karşımıza çıkıyor.

Nepal'de etnik sorunların müzakere masasında geri planda kalması bize sorunun kapsamlı şekilde çözülmediğini de gösteriyor. Diğer yandan, Kürt meselesi çoğunlukla etnik bağlamda ele alınıyor ancak içerisinde etnik unsurların yanı sıra sınıfsal farklılıkları da barındırıyor. Bu anlamda özerklik ve kültürel hakların yanında sınıfsal eşitsizliklerin de ötelenmemesi gerektiğinin çıkarımını yapabiliriz. Meseleyi çok başlıklı ele almak daha sonra ortaya çıkabilecek sorunları en aza indirerek barış inşasına da katkı sunabilir.

Nepal örneğinde olduğu gibi Türkiye'de de otoriter ve tekçi politikalar kamusal alanı domine ediyor. Her iki ülkede de paramiliter güçlerin çatışma sürecinde yer aldığını ve cezasızlık kültürünün yaygın olduğunu görüyoruz. Nepal'de barış süreci sonrasında Hakikat ve Uzlaş Komisyonu'nun çok fazla işlevselleştirilmediğini söyleyebiliriz. Bu anlamda geçiş dönemi adaletine ilişkin aktivizmin önemi daha da öne çıkıyor.

Nepal'deki çatışmanın müzakere ve diyalogla çözülmesi önemli ancak 2006 sonrasında barışın toplumsallaşması konusunda Nepal'in en iyi örnek olduğunu söylemek zor. Yine de Nepal'de

2005-2006 yıllarında sol, demokrat kesimlerin ve etnik grupların bir araya gelerek monarşiyeye karşı birlikte hareket etmesi sürecin gidişatını değiştirmiş ve barış antlaşmasının imzalanmasını mümkün kılmıştır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, CPN-M'nin muhatapları arasında sol, demokrat kesimler bulunmasına ve monarşiyeye karşı birlikte hareket edilmesine rağmen uzlaşma kolay olmamıştır. Daha açık bir ifadeyle taraflar arasında ideolojik ve politik normlar açısından yakınlık bulunmasına rağmen daha sonra müzakere masasında tarafların monarşi konusuna ilişkin yaklaşım farklılıkları ortaya çıkmıştır.

Nepal deneyiminden çıkarılabilecek bir diğer ders, silahsızlanma ve ordunun reformize edilmesi konularının detaylandırılarak ele alınması gerektiğidir. Maalesef bu konuda Nepal'de detaylandırılmış bir süreç işletilmedi. Müzakere masasında kapsamlı şekilde bu konuyu tartışmak ileride oluşabilecek sorunların da en aza indirilmesi açısından önem arz ediyor.

2008'de yapılan seçimler sonrasında anayasal süreç çok hızlı veya sorunsuz olmamıştır. Nitekim yeni anayasa 2015'te yani barış antlaşmasından dokuz yıl sonra kabul edilmiştir. Ancak şunu görüyoruz ki, güç paylaşımı ve federal bölgelerin belirlenmesi kısmında otonomi talebi kabul edilmediğinden etnik sorunlar yaşanmaya devam ediyor. Dolayısıyla gerek yeni anayasanın demokratik ve çoğulcu olarak şekillenmesi gerekse taleplerin ötelenmemesi kapsamlı ve kalıcı bir barış inşası için önem arz ediyor.

Kaynakça

- Ashraf, Fahmida. "Maoist Uprising in Nepal." *Institute of Strategic Studies Islamabad* 22/2 (2002): 62-80.
- Bandana, Shrestha ve Som, Niroula. "Internally Displaced Persons in Nepal." *Peace and Democracy in South Asia* 1/1 (2005): 44-55.
- Baral, LS. "Nepal's Apprenticeship in Democracy 1951-1960." *India Quarterly* 27/3 (1971): 185-202.
- Central Intelligence Agency (CIA). "The World Factbook." CIA, People and Society. Erişim 05.09.2020. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/np.html>
- Deepak, Thapa ve Alexander, Ramsbotham, *Two steps forward, one step back The Nepal peace process*. London: Conciliation Resources: 2017.
- EIU. "The Economist Intelligence Unit's Democracy Index 2019." Nepal. Erişim 08.09.2020. <https://infographics.economist.com/2020/democracy-index-2019/>
- EIU. "Summary Basic Data." Nepal. Erişim 08.09.2020. <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1910066174&Country=Nepal&topic=Summary&subtopic=Basic+data>
- EIU. "Summary Political Structure." Nepal. Erişim 08.09.2020. <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1940066177&Country=Nepal&topic=Summary&subtopic=Political+structure>
- Gellner, David. "Caste, Ethnicity and Inequality in Nepal." *Economic and Political Weekly* 42/20 (2007): 1823-1828.
- Ghoble, Trimbak R. "India and China - Nepal Relations, 1950-1980: An Appraisal." *Proceeding of the Indian History Congress* 53 (1992): 598-606.
- Gul, Nabiha "Question of Nepal: Political Instability and Maoist Insurgency." *Pakistan Horizon* 55/3 (2002): 27-40.
- Gul, Nabiha. "Women in Conflict Zones: Case Study of Nepal." *Pakistan Horizon Women's Concerns in International Relations* 60/4 (2007): 69-79.
- Hayes, Louis. "The Monarchy and Modernization in Nepal." *Asian Survey* 15/7 (1975): 616-628.
- International Crisis Group. "Nepal's Maoists: Their Aims, Structure and Strategy." *Asia Report* 104 (2005).
- Kalpana, Jha. *The Madhesi Upsurge and the Contested Idea of Nepal*. Mumbai: Springer Briefs in Anthropology, 2017.

Kanel, Kumari T. "Women's Political Representation in Nepal: An Experience from the 2008 Constituent Assembly." *Asian Journal of Women's Studies* 20/4 (2014): 39-62.

Khadka, Narayan. "Crisis in Nepal's Partyless Panchayat System: The Case for More Democracy." *Pacific Affairs* 59/3 (1986): 429-454.

Kramer, Karl-Heinz. "Nepal in Peace 2003: Another Failed Chance for Peace." *Asian Survey* 44/1 (2004): 43-48.

Lawoti, Mahendra ve Susan Hangen. "Nationalism and Ethnic Conflict in Nepal." *Nationalism and Ethnic Conflict in Nepal Identities and Mobilization after 1990* içinde, der., Mahendra Lawoti ve Susan Hangen, 1-30. London: Routledge Taylor & Francis Group, 2013.

Lawoti, Mahendra. "Constitution and conflict: Mono-ethnic federalism in a poly-ethnic Nepali." *Identity Assertions and Conflicts in South Asia* içinde: der. Vivek Sachdeva, Queeny Pradhan ve Anu Venugopalan, 2-20. New Delhi: Routledge, 2016.

Lawoti, Mahendra. "Exclusionary Democratization in Nepal, 1990-2002." *Article in Democratization* (2008): 363-385.

Lawoti, Mahendra. *Looking Back, Looking Forward: Centralization, Multiple Conflicts and Democratic State Building in Nepal*. Washington: East-West Center, 2007.

Luna, KC. "Everyday realities of reintegration: experiences of Maoist 'verified' women excombatants in the aftermath of war in Nepa." *Conflict, Security & Development* 19/5 (2019): 453-474.

Maharjan, Panchanarayan ve Majarhan, Keshav L. "Peace Negotiation in Nepal." *Journal of International Development and Cooperation* 14/1 (2008): 67-100.

Miklian, Jason. "Nepal's Terai: Constructing an Ethnic Conflict." *International Peace Research Institute South Asia Briefing Paper* 1 (2009).

Mishra, Rabindra. "India's Role in Nepal's Maoist Insurgency." *Asian Survey* 44/3 (2004): 627-646.

Nepal Government. "Provincial Map of Nepal." Erişim 06.09.2020. https://www.election.gov.np/uploads/Pages/1564381682_np.pdf,

NOP. "Administrative Map of Nepal." Erişim 14.10.2020. <https://www.nationsonline.org/oneworld/map/nepal-administrative-map.htm>

NPTF. "Peace and Trust Fund." Ministry of Peace and Reconstruction. Erişim 16.10.2020. <http://www.nptf.gov.np/index.php>

Office of the High Commissioner for Human Rights. *Nepal Conflict Report 2012. An analysis of conflict-related violations of international human rights law and international humanitarian law between February 1996 and 21 November 2006*. Geneva: OHCHR, 2012.

Parajulee, Ramjee. "An Experiment with a Hybrid Regime in Nepal (1990-2006)." *Journal of Asian and African Studies* 45/1 (2010): 87-112.

Pasipanodya, Tafadzwa. "A Deeper Justice: Economic and Social Justice as Transitional Justice in Nepal." *International Journal of Transitional Justice* 2/3 (2008): 378-397.

Robins, Simon. "Towards Victim-Centred Transitional Justice: Understanding the Needs of Families of the Disappeared in Post-conflict Nepal." *International Journal of Transitional Justice* 5/1 (2011): 1-22.

Routledge, Paul. "Nineteen Days in April: Urban Protest and Democracy in Nepal." *Urban Studies Special Issue Cities, Justice and Conflict* 47/6 (2010): 1279-1299.

Sajjad, Tazreena. "Heavy Hands, Helping Hands, Holding Hands: The Politics of Exclusion in Victims' Networks in Nepal." *International Journal of Transitional Justice* 10/1 (2016): 25-45.

Selvarajah, Senthana. "Identifying Obstacles to Peace Journalism in Sri Lanka and Nepal." *Journalism Practice* (2019): 1-17.

Shakya, Anjana. "Experiences of children in armed conflict in Nepal." *Children and Youth Services Review* 33/4 (2011): 557-563.

Shendurnikar, Nihdi. "Conflicts in South Asia: Dissecting Media's Role in Kashmir, Sri Lanka and Nepal." *Biannual Journal of South Asian Studies* 5/2 (2012): 269-293.

Shukla, Deeptime. "Insurgency in Nepal and Role of State." *Indian Political Science Association* 64 1/2 (2003): 61-78.

Siitonen, Lauri. "Human security and state rebuilding in post-conflict Nepal: Peace at the cost of justice?" *Regions and Cohesion* 1/1 (2011): 54-77.

Strasheim, Julia. "No 'end of the peace process': Federalism and ethnic violence in Nepal." *Cooperation and Conflict* 54/1 (2019): 1-16.

Subedi, DB. "Dealing with ex-combatants in a negotiated peace process: impacts of transitional politics on the disarmament, de mobilization and reintegration programme in Nepal." *Journal of Asian and African Studies* (2014): 672-689.

Subedi, DB. *Combatants to Civilians, Rehabilitation and Reintegration of Maoist Fighters in Nepal's Peace Process*. Manchester: University of Manchester, 2018.

Suhrke, Astri. "Virtues of a Narrow Mission: The UN Peace Operation in Nepal." *Global Governance* 17/1 (2011): 37-55.

Tamang, Ritendra. "Internally Displaced Persons in Nepal: Neglected and Vulnerable." *Asian Social Science* 5/6 (2009): 3-11.

Tamang, Seira. "The politics of conflict and difference or the difference of conflict in politics: the women's movement in Nepal." *Feminist Review* 91/1 (2009): 61-80.

Thapa, Ganga B. ve Sharma, Jan. "From Insurgency to Democracy: The Challenges of Peace and Democracy-Building in Nepal." *International Political Science Review* 30/2 (2009): 205-219.

Thapa, Manish. "Ministry of Peace and Reconstruction-a foundation for peace." *University for Peace* (2007): 55-60.

Thapa, Sunil ve Cottle, Drew. "The role of truth and reconciliation commission in peace building: Nepal." *International Journal of Social Sciences* 3/3 (2010): 218-238.

UCDP. "Uppsala Conflict Data Program." Erişim 08.10.2020. <https://ucdp.uu.se/actor/258>

UN Peacemaker. "Comprehensive Peace Agreement." Erişim 06.10.2020. https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/NP_061122_Comprehensive%20Peace%20Agreement%20between%20the%20Government%20and%20the%20CPN%20%28Maoist%29.pdf

UNDP. "Human Development Report 2019, Inequalities in Human Development in the 21st Century." *Briefing note for countries on the 2019 Human Development Report*. Erişim 09.09.2020. http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/NPL.pdf

UNDP. "Human Development Reports." *Human Development Indicators*. Erişim 06.09.2020. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/NPL>

UNFPA. *Population Situation Analysis of Nepal Report 2017*. Erişim 05.09.2020. <https://nepal.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Nepal%20Population%20Situation%20Analysis.pdf>

Upreti, Bhuwan C. "The Maoist Insurgency in Nepal: Nature, Growth and Impact." *South Asian Survey* 13/1 (2006): 36-50.

Upreti, Bishnu R. "Role of women in Nepal's peace process." Women in Constitution Seminar'de sunulan bildiri, Yati, Kathmandu, 18-19 August 2008.

Upreti, Bishnu R. ve Peter Vanhautte. "Security Sector Reform in Nepal: Challenges and Opportunities." *Security Sector Reform in Challenging Environments* içinde: Der. Hans Born ve Albrecht Schnabel, 165-187. Geneva: Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces, 2009.

İlgililer İçin Temel Kaynak Önerileri

Ashraf, Fahmida. "Maoist Uprising in Nepal." *Institute of Strategic Studies Islamabad* 22/2 (2002): 62-80.

Gellner, David. "Caste, Ethnicity and Inequality in Nepal." *Economic and Political Weekly* 42/20 (2007): 1823-1828.

Kalpana, Jha. *The Madhesi Upsurge and the Contested Idea of Nepal*. Mumbai: Springer Briefs in Anthropology, 2017.

Khadka, Narayan. "Crisis in Nepal's Partyless Panchayat System: The Case for More Democracy." *Pacific Affairs* 59/3 (1986): 429-454.

Lawoti, Mahendra. "Constitution and conflict: Mono-ethnic federalism in a poly-ethnic Nepali." *Identity Assertions and Conflicts in South Asia* içinde: der. Vivek Sachdeva, Queeny Pradhan ve Anu Venugopalan, 2-20. New Delhi: Routledge, 2016.

Maharjan, Panchanarayan ve Majarhan, Keshav L. "Peace Negotiation in Nepal." *Journal of International Development and Cooperation* 14/1 (2008): 67-100.

Mishra, Rabindra. "India's Role in Nepal's Maoist Insurgency." *Asian Survey* 44/3 (2004): 627-646.

Robins, Simon, "Towards a Victim-Centred Transitional Justice: Understanding the Needs of Wives of the Disappeared in Post-Conflict Nepal," *International Journal of Transitional Justice* 5/1 (2011): 75-98.

Subedi, DB. *Combatants to Civilians, Rehabilitation and Reintegration of Maoist Fighters in Nepal's Peace Process*. Manchester: University of Manchester, 2018.

Suhrke, Astri. "Virtues of a Narrow Mission: The UN Peace Operation in Nepal." *Global Governance* 17/1 (2011): 37-55.

Upreti, Bhuwan C. "The Maoist Insurgency in Nepal: Nature, Growth and Impact." *South Asian Survey* 13/1 (2006): 36-50.

Kronoloji¹

1769	Şah hükümdarı Prithvi Narayan döneminde Nepal'in üniterleşme süreci başladı.
1857-1951	İngiltere'nin desteğini alan Rana Hanedanı 94 yıl Nepal'i yönetti.
1951-1960	Kral Tribhuvan ve halefi Kral Mahendra'nın başta olduğu, siyasi partilerle birlikte dokuz yıl süren ilk demokratikleşme yılları yaşandı.
1960	Kral Mahendra, seçimle gelen hükümeti feshederek siyasi partileri yasakladı.
1962, 16 Aralık	1962 anayasası kabul edilerek <i>panchayat</i> sistemi ilan edildi.
1979, 6 Nisan	Öğrencilerin başlattığı bir gösteri <i>panchayat</i> sistemine karşı ülke genelinde yaklaşık bir buçuk ay süren kitlesel protestolara dönüştü.
1980, 2 Mayıs	Yönetim sistemine ilişkin referandum yapıldı.
1985, 23 Mayıs	Nepal Kongresi sivil itaatsizlik eylemlerini başlattı.
1990, 18 Şubat	<i>Panchayat</i> sistemine karşı <i>Jana Andolan I</i> ismiyle anılan kitlesel protestolar başladı.
1990, 9 Kasım	1990 anayasası kabul edilerek anayasal monarşinin devamıyla birlikte çok partili sisteme geçildi.
1991, 12 Mayıs	<i>Panchayat</i> sisteminden sonraki dönemde gerçekleşen ilk parlamento seçimleri yapıldı.
1991	Seçimler sonrasında Nepal Kongresi ve Nepal Komünist Partisi-Birleşik Marksist-Leninist Parti [NCP (UML)] koalisyon hükümeti kurdu. Ancak bu koalisyon hükümeti uzun süreli olmadı.
1991-1994	Nepal Kongresi çoğunluk hükümetini kurarak üç yıl ülkeyi yönetti.
1994, 24 Kasım	Pushpa Kamal Dahal (Prachanda) ve Dr. Baburam Bhattarai tarafından Nepal Komünist Partisi-Maoistler (CPN-M) kuruldu.
1994-1995	NCP-UML tarafından azınlık hükümeti kuruldu.

¹ Kronoloji oluşturulurken erişime açık kaynaklardan yararlanıldı. Relief Web, BBC News ve Aljazeera'nin Nepal tarihine ve çatışma dönemine ilişkin hazırlanan kronolojileri kaynak olarak kullanıldı. Bkz. Relief Web, <https://reliefweb.int/report/nepal/nepal-chronology-decade-long-conflict> erişim 6.10.2020., Bkz. BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-south-asia-12499391> erişim 6.10.2020., Bkz. Aljazeera News, <https://www.aljazeera.com/news/2008/4/8/timeline-of-nepals-civil-war> erişim 6.10.2020.

- 1995 Nepal Kongresi, Ulusal Demokratik Parti ve Sadbhawana Partisi tarafından koalisyon hükümeti kuruldu.
- 1996, 4 Şubat CPN-Maoist, kırk maddeyi kapsayan taleplerini hükümete iletti.
- 1996, 13 Şubat CPN-M ilk silahlı eylemini gerçekleştirdi.
- 1997 Başbakan Girija Koirala CPN-M'ye müzakereler için çağrı yaptı ancak resmî bir davet yapılmadı.
- 2001 Hükümet paramiliter bir güç olan Silahlı Polis Gücü'nü (APF) oluşturdu.
- 2001, 1 Haziran Kral Birendra ve ailesine yönelik suikast düzenlendi. Ardından Kral Gyanendra başa geçti.
- 2001, 27 Temmuz Taraflar ilk kez ateşkes ilan etti.
- 2001, 3 Ağustos Taraflar arasında ilk resmî görüşme gerçekleşti.
- 2001, 23 Kasım Görüşmelerden sonuç alınamadı ve görüşmeler kesildi.
- 2001, 26 Kasım Ülke genelinde olağanüstü hal ilan edildi ve çatışmaya Nepal Kraliyet Ordusu dahil oldu.
- 2003, 29 Ocak İkinci kez ateşkes ilan edildi.
- 2003, 27 Nisan Taraflar arasında ilk tur görüşme gerçekleşti.
- 2003, 8 Mayıs İkinci tur görüşme gerçekleşti. Hükümet CPN-M'nin talepleri konusunda zaman istedi.
- 2003, 13 Mayıs Hükümet ve CPN-M arasında ateşkes durumunda uyulacak olan Davranış İlkeleri (*Code of Conduct*) konusunda belge imzalandı. Ancak bu tarihten sonra dönemin hükümeti görevden alındı ve yerine yeni hükümet atandı.
- 2003, 24 Ağustos CPN-M hükümete anayasal meclis teklifini kabul etmesi için 48 saat süre tanıdı. Aksi takdirde ateşkesin bozulacağı konusunda ultimatö verildi.
- 2003, 26 Ağustos Hükümete tanınan 48 saatlik süre sona erdi ve görüşmeler kesilerek çatışmaya geri dönüldü.
- 2005, 1 Şubat Kral Gyanendra kraliyet darbesiyle hükümeti görevden alarak tüm yetkileri kendisinde topladı.

- 2005 SPA (*Seven Party Alliance*) ismiyle yedi siyasi partiden oluşan ittifak kuruldu.
- 2005, 3 Eylül CPN-M tek taraflı olarak muhalif partilerle iletişimini güçlendirmek için üç aylığına ateşkes ilan etti.
- 2005, 19 Kasım SPA ve CPN-M çeşitli görüşmelerden sonra krala karşı işbirliği konusunda anlaşarak Yeni Delhi'de 12 Maddelik Mutabakat üzerinde anlaştı.
- 2005, 22 Kasım CPN-M ve SPA arasında 22 Maddelik Çerçeve Antlaşması imzalandı.
- 2006, 6 Nisan *Jana Andolan II* protestoları başladı. Bu protestolara CPN-M, SPA'nın yanı sıra kadın örgütleri, sivil toplum kuruluşları, etnik gruplar ve yerli halklar da destek verdi.
- 2006, 24 Nisan Kral Gyanendra protestolara bağlı olarak görevlerinden çekilmek zorunda kaldı.
- 2006, 27 Nisan Hükümet tek taraflı olarak ateşkes ilan etti.
- 2006, 30 Nisan Başbakan Koirala CPN-M'yi müzakereye davet etti.
- 2006, 25 Mayıs CPN-M ile hükümet arasında 25 maddelik Ateşkes Antlaşması imzalandı.
- 2006, 16 Haziran İlk tur görüşmeler başkent Katmandu'da yapıldı. CPN-M ve SPA, Birleşmiş Milletler'in sürece dahil olması ve geçici anayasa gibi siyasi başlıkları içeren sekiz maddelik bir anlaşma imzaladı.
- 2006, 4 Temmuz Taraflar, silah ve orduların gözlemlenmesi için Birleşmiş Milletler'i Nepal'e davet etti.
- 2006, 8 Kasım SPA ve CPN-M arasında Zirve Toplantısı yapıldı ve görüşülen konularla ilgili genel olarak anlaşma sağlandı.
- 2006, 21 Kasım Başbakan Koirala ile CPN-M lideri Pranchanda Kapsamlı Barış Antlaşması'nı imzaladı. On yıl süren çatışma sona erdi.
- 2006, 28 Kasım Silahların ve Orduların Yönetimini İzleme Antlaşması (AMMAA) imzalandı.
- 2007, 15 Ocak Geçici anayasa kabul edildi ve CPN-M geçici hükümete katıldı.
- 2007, 15 Ocak UNMIN resmî olarak göreve başladı.
- 2007 *Madhesi Andolan I* protestoları gerçekleşti.

2007, Mart	UNMIN tarafından CPN-M gerillalarının ilk tur kayıtları başlatıldı.
2007, Temmuz	2007'de CPN-M gerillalarının ikinci tur kayıtları yapılarak kantonlarda kimlerin kalacağı netleştirildi.
2008, 10 Nisan	Genel seçimler yapıldı. CPN-M seçimlerde birinci parti oldu.
2008, 28 Mayıs	Nepal'de federal cumhuriyet ilan edildi. 240 yıllık monarşi sona erdi.
2008	<i>Madhesi Andolan II</i> protestoları gerçekleşti.
2008, 28 Şubat	Geçici hükümet ve Madhesiler arasında sekiz maddelik bir anlaşma yapılarak Madhes ismiyle Terai bölgesinde federasyona bağlı bir otonomi kurulması resmî olarak kabul edildi.
2009	CPN-M ve siyasi partiler arasında genelkurmay başkanının görevden alınması konusunda kriz çıktı ve Maoistler hükümetten ayrıldı.
2011, 15 Ocak	Birleşmiş Milletler Nepal Misyonu'nun görevi sona erdi.
2011, 1 Kasım	Siyasi partiler ve CPN-M aralarında anlaşarak, kantonlarda yaşayan eski gerillalara üç farklı teklif sunuldu. Bu teklifler; tazminat alarak emekli olmak, orduya entegre olmak, eğitim ve mesleki kurslarla birlikte rehabilitasyon programına dahil olmak şeklindeydi.
2015, 20 Eylül	2015 anayasası kabul edildi. Yeni anayasaya göre Nepal etnik temelde olmayan yedi federal bölgeye ayrıldı.
2015, 23 Eylül	Hindistan yaklaşık altı ay boyunca sınırını Nepal'e kapattı. Buna bağlı olarak ülkede ekonomik ve insani kriz yaşandı.
2018	<i>Madhesi Andolan III</i> protestoları gerçekleşti.

Fotoğraf Dizini

Kapak	Kerensa Pickett / Unsplash
Sayfa 10	Rohan Reddy / Unsplash
Sayfa 15	Prasesh Shiwakoti (Lomash) / Unsplash
Sayfa 17	Saga Areng / Unsplash
Sayfa 20	Aayush Lama Tamang / Unsplash
Sayfa 22	Ravi Sharma / Unsplash
Sayfa 28	M. Mainali / Kızılhaç Komitesi internet sitesi / Oğlunu çatışma döneminde kaybeden bir kadın.
Sayfa 29	Sippakorn Yamkasikorn / Unsplash
Sayfa 35	Iqx Azmi / Unsplash
Sayfa 37	Michael Romanov / Unsplash
Sayfa 43	Meelan Raut / Unsplash
Sayfa 45	Paul Huisman / Unsplash
Sayfa 49	Saif Khalid / Al Jazeera / Eski CPN-M üyesi kadın, silahsızlanma süreci sonrasında çiftçilik yapıyor.

ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ VE BARIŞ İNŞASI DÜNYA DENEYİMLERİ SERİSİ 1

Monarşiden Demokrasiye Doğru: NEPAL'DE İÇ SAVAŞ ve BARIŞ İNŞASI

DIYARBAKIR SİYASAL VE SOSYAL
ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜYA DIYARBEKİRİ 80
LEKOLİNEN SİYASİ Ü CİVAKI

DIYARBAKIR INSTITUTE FOR POLITICAL
AND SOCIAL RESEARCH

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG